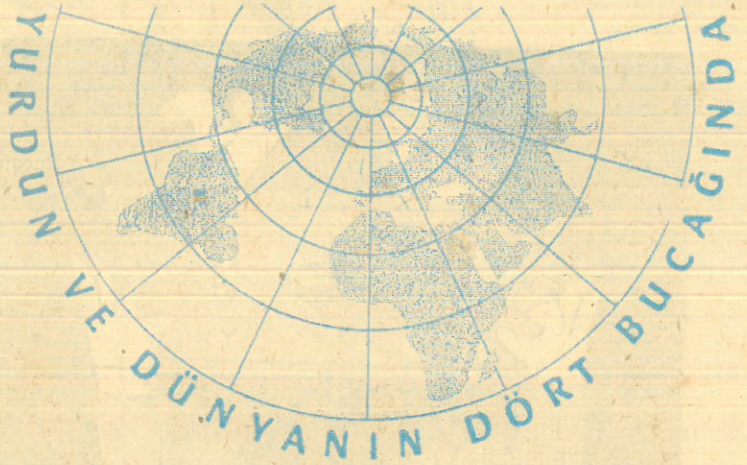

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı, Caddesi Nu. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler	Diş Muhabirler
İstanbul	A. B. D.
Ankara	Almanya (Federal)
İzmir	Almanya (Demokratik)
Adana	Avusturya
Bursa	Avustralya
Diyarbakır	Belçika
Erzurum	Bulgaristan
Eskişehir	Çekoslovakya
Konya	Danimarka
Zonguldak	Fransa
	Hollanda
	İngiltere
	İspanya
	İsrail
	İsviçre
	İtalya
	Japonya
	Litvanya
	Macaristan
	Norveç
	Pakistan
	Polonya
	Portekiz
	Romanya
	Yugoslavya
	Yunanistan

(Başın: 2629 -- 42)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1963

İÇİNDEKİLER:

Türk Oyunları Üzerine Eski Latince Bir Kitap	Metin AND
A. Rıza Yalçın'ın Maarif M. ve Çınaraltı'ndaki Yazıları	K. YUND
Oyunlarımızın Bölge ve Tipleri Hakkında	A. Kutsi TECER
Halka Yönelme	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Gülzar'da Dua ve İnençler	Gündüz ARTAN
Köroğlu'nun Kuyuluk Rivayeti (I)	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Ankara Folklorundan Dügün ve Türküler	Osman SAYGI
Eski İstanbul'da: Mart İçeri, Pire Dışarı	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Kitaplar Arasında: "Tortumlu Âşık Sümmân"	İhsan HİNÇER
Mersin'de İnançlar ve Düş Yorumları	Nedim ORTA
Konyalı Saz Ustadı Çopur İsmail Ağa	Selçuk ES
Alime Hoca Hacım, Menteseî ve Kişiliği	Mahmut SURAL
Türk Halk Hikâyelerinde Hükümdar Motifi	Nejat BİRDOĞAN
1938 de Bayburt'ta Saz Şairleri Haftası (I)	Mahmut Kemal YANBEĞ
Aynı Folklorla İlgili Olayları	Bora HİNÇER

BIZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 166

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

12 3 Mart, 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HINÇER

No. 166

MAYIS 1963

YIL: 14 — CİLT: 8

TÜRK OYUNLARI ÜZERİNE LÂTİNCE BİR KİTAP

Yazan: *Metin AND*

17. ci yüzyılda yazılmış Latince bir kitap. İta Loğu'nun oyunları, bu arada Türk oyunları üzerine geniş bilgi veriliyor. (1) Kitabın yazarı Profesör Thomas Hyde 17. yüzyılda Oxford Üniversitesinin bugün de aynı adı taşıyan Bodleian kütüphanesinin ilk kitaplık görevlisidir. Bu kitaba birkaç yıl önce raslamış, kendi çalışmalarım ile bazı ilgili notlar almıştım. Daha sonra gene Türk oyunları üzerine bir inceleme mesini okuduğum Margaret Hasluck'un yazısında da (2) bu kitabın yer yer anıldığını gördüm. Kitapta spor oyunları, ev içi oyunları, çocuk oyunları, baht oyunları seyirlik oyunları, karışık bir durumdadır. Bu Türkçedeki oyun kelimesinin kapsadığı anlamlara uygun düşüğü gibi kitabın başlığı olan Ludii kelimesinin anlamlarına da uygun düşmektedir. Sanıyorum kitabın tarihçe eski olması ve oyun adlarının Türkçe verilmesi bakımından, kitabın Türk folkloru üzerine çalışanlar için kaynak değeri taşımaktadır. Özellikle çocuk oyunları eski dinsel törenlerin en iyi korunmuş kalıntıları olması bakımından bunları incelemenin önemi çok büyüktür. Bundan başka kitapta başka İslam ülkelerinin de oyunları bulunduğundan Türk oyunlarını bunlarla karşılaştırmak ilginç sonuçlar verecektir. Kitapta oyunlar sırasında tekerlemelere de yer verilmiştir. Kitapta yer almış oyunların adlarını veriyorum; bu oyunların bazılarının yazılışları yanlış olabilir, bu da yazarın bunları değişik yazmasından gelmektedir. İşte alfabe sırasile şu oyunlar yer almıştır:

Allı dikli oyunu—Aşık oyunu — Atlanbaç oyunu — Bızdık oyunu — Çalık oyunu — Çengi — Dama oyunu — Dokuz taş oyunu — Dur " tut oyunu — Eî oyunu — Falaka oyunu Fırlak oyunu — Gerdan bazı — Koz veya ceviz oyunu — Kumar oyunu — Mangala oyunu — Siramana oyunu — Satranç oyunu — Sultan oyunu — Tabanca oyunu — Takla oyunu — Tavla oyunu — Tek mi çift mi? oyunu — Top oyunu— Tufta oyunu—Uzun eşek oyunu—Yumurta oyunu. Kitapta seyirlik oyunu olan çengi üzerine geniş ve ilginç bilgi verilmektedir. (Cilt II, sayfa 245 — 250) Çenginin sözlük anlamı araştırılıyor, çeng çalan, danseden ve tiyatro oyuncusu veya taklitçi olan anlamları gösteriliyor. Bunların latince, arapça, farsça karşılıklarını gösteriyor. Yani Circulator, saltatrix, comoedus, zaffan, mukallid, commediante, vs. gibi, Bu yorum *Kırk Gün Kırk Gece* kitabımda ileri sürdüğüm açıklamaya da uygun düşmektedir. (3)

(1) Thomas Hyde, *De Ludis Orientalibus*, (Lib. 2.) Oxonii e Theatro Sheldoniana (Oxford) 1694, sayfalar özellikle 168, 170, 171, 180, 206, 207, 237, 245, 252, 270, 271.

(2) Margaret Hasluck, "Traditional Games of the Turks", *Jubilee Congress of the Folklore Society, Papers and Transactions*, Eylül 19 — Eylül 25, 1928, ss. 137 — 159.

(3) Metin And, *Kırk Gün Kırk Gece*, Ankara 1959, ss. 46 — 47

REVİZE
YAZI
NİZ İÇİN

ORTA

DÜNYANIN DÖRT BUCAĞINDA

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

Istanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsviçre

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın: 5952 — 43)

ALTINDAKİ YAZILARI...

Yazan: Kerim YUND

n adı MEMLEKET olmuştur)	
'12	"
"	"
Bozlak (Oğuzun gamlıoğlu Ayhan)	"
"	"
"	"
" (Oğuzun Torunu Beybögrek)	"
"	"
"	"
Hürşit Beyin Bozlağı "	"

Çınaraltı Dergisindeki Yayınları:

...nık ve ... gibi değil. ... saygı borcunu öde ... anılmasına vesile ol ... andeki, rahmetli edip İsmail H. ... (Adana Mıntıkası Maarif Mec ... adıyla, sonra da (Çukurovada Memle ... ket) diye çıkardığı (1—40 adet dergi ile, Orhan Seyfi Orhon'un yayınladığı (Çınaraltı) dergisinin (1 — 129) uncu sayılarında basılan yazılarının başlıklarını sunuyorum.

Folklor ve Etnografya ile yakından ilgisi olan bu incelemelerin bile, derlenip bir arada çıkarılması, kültürümüz için ne kadar gereklidir. Kaldı ki Yalmanın Mersin ve Adanada çıkan günlük gazetelerde, bazı taşra gazetelerinde, İstanbul, Ankara, Bursa gibi kültür merkezlerimizdeki süreli yayınlarda da bir çok yazıları çıkmıştır.

Adana Mıntıkası Maarif Mecmuasındaki Yayınları:

SAYI, SAHİFE VE BAŞLIK

3/7	Halkbilgileri (Tuyuk)
4/3	" (Ahmet Beyin Bozlağı)
5/	" "
6/4	" "
7/5	" "
8/11	" "
9/5	Ahmet Beyin Bozlağı
14 — 1/12	Ahmet Beyin Bozlağı (Bu sayıda

Sayı,	Sf.	Başlık-
35/8		Bursada Yeşil Türbe
39/9		Lâle Şahin Paşa Türbesi
40/9		Bursada kale kapısı
42/9		İznikte Kırgızlar, Özbekler, Selçuklar
48/11		Domanıçte Hayma Ana Türbesi
49/6		Diyarbakır ve Dicle
51/6		Payas Kalesi
52/8		İnegö'ün Zenginliği
53/8		Bursada Yeşil Rengin Bütünlüğü
54/8		Anadoluda Türk Yazıtları var mı?
55/8		Çukurova Irmakları
57/8		Mezopotamyanın Bekçisi Mardin
58/8		Urfa
59/8		Uludağ ve çocukları
60/8		Ökstüz Anamur ve Mamure kalesi
61/8		Çukurova Korikos ve Kızkalesi
63/8		Bursada üç büyük yangın
67/9		Kardeş dağlar Uludağ ve Toroslar.
68/8		Gaziantep
72/8		Yeşilcamı ve Hünkâr Mahfilî
73/8		Macaristanda Türklerden bir kaç hatıra
74/8		Bursadaki Kaplıcalar ve Ilıcalar
75/6		Eski ve Yeni Malatya
77/6		Bursanın Yenişehir kazası
78/6		Çukurovanın herdem bahar Osmaniyesi
86/6		Mudanya
89/8		Uludağda Orhaniye Kazası
90/11		Bursada Veledi Yanıç Camii
97/8		Yunus Emre ve Âşık Yunus'un Anıt Kabirleri

Halk Oyunları:

OYUNLARIMIZIN BÖLGE ve TIPLERİ HAKKINDA

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Halk Oyunlarının en başta gelen özelliği mahallilik, yerliliktir. Bununla beraber aynı coğrafya bölgesine giren bir çok yerlerin oyunları arasında benzerlikler görülür. Tabiat, iklim gibi şartların etkisi de olmakla beraber bu benzerlikleri daha çok etnolojik, sosyal faktörlere bağlamak yerinde olur.

Bir bölge içindeki bu benzerlikler bir oyun tipi meydana getirirler. Meselâ Marmara kıyılından Akdeniz kıyılarına kadar bütün Baş Anadolu'da Zeybek oyun tipi hâkimdir. Gerçi bölgenin birçok yerlerinde, hattâ birbirine pek yakın iki şehir arasında bile oyun farkları vardır. Bunu belirtmek için de, meselâ, İzmir zeybeği, Antalya zeybeği, Balıkesir zeybeği denir. Bunların hangisi, nerede oynanan zeybek diğer bütün zeybek oyunlarının "prototip" idir. Böyle bir soru belki tarih araştırmaları yönünden bir değer taşır. Bir coğrafya gerçeği olarak, "Tip" soyut bir anlam ifade eder. Şu halde aynı bölgedeki oyun farkları belli bir tip meydana getiren varyantlardır. Böyle olduğu için de oyunlarımızın tiplere göre bir tasnifi yapılabilir. Buna göre bütün Türkiye yüzeyini belli oyun tiplerine göre bölgelere ayırabiliriz. Meselâ Orta Anadolu Halay bölgesidir. Doğu Kuzey Anadolu Bar bölgesidir. Doğu Karadeniz kıyıları Horon bölgesidir. Doğu Güney Anadolu Depki bölgesidir. Trakya Hora bölgesidir.

Bu geniş bölgeler arasında sınırları daha dar olan oyun bölgeleri de vardır. Meselâ Ankara ve dolaylarında Misket Kastamonu ve dolaylarında Sepetçioğlu, Konya ve dolaylarında Kaşık Oyunu, Balıkesir ve dolaylarında Güvende, Türkmen oymaklarının iskân edildiği bir çok yerlerde Mengi, Trakya'nın göçmen köylerinde sirtö gibi oyunlar görülür. Karşılama, salma için de aynı şey söylenebilir.

Her oyun tipi kendi bölgesi içinde bir coğrafya gerçeği olmakla beraber sınırların kesin olarak gösterilmesi mümkün değildir. Komşu iki bölge arasındaki yerlerde çok defa iki tip yanyanadır. Hattâ birbirleriyle kaynaşarak melez tipler de meydana gelebilir. Sınır dışı olmayan bölgeler arasında da sıçramalar vardır, Meselâ Ege bölgesinden çok uzak olan doğu illerimizde Elazığ'da, Van'da Zeybek tipi

oyunlara rastlanır. İç Anadolu'nun bir çok yerlerinde Hora tipi oyunlar görülmektedir. Hemen hemen bütün bölgelerde birbiri içine girmiş olan tipler vardır. Bunların sebebini toplu yerleşmelerde, göçlerde, askerlik, okul yolu ile sızmalarda, oyun meraklıları tarafından yenilik hevesiyle benimsenmede aramak lazımdır.

Aynı sebeplerden dolayı yurt dışından da bir çok oyun tipleri girmiştir. Yabancı ülkelere sınır bölgelerinde, Meselâ Kars, Artvin gibi illerimizde Kafkas oyunları vardır. Göçler toplu yerleşmeler dolayısıyla Anadolu'nun diğer bölgelerinde de bu oyunlara rastlanır. Kayseri, Maraş, Sivas illerinin bazı çevrelerinde, Sakarya vilâyetinin bazı kesimlerinde Çeçen, Çerkez, hattâ Gürcü oyunları yerleşmiştir. Zigoş oyunu Makedonyalı göçmenler vasıtasıyla Trakya'ya ve Anadolu'nun diğer bazı bölgelerine girmiştir. Bu oyunla topluca yerleşilen yerlerde özelliklerini koruyabilmiş olsa da prensip itibarıyla kaynağından ayrılan her oyun başka bir bölgede değişikliğe uğrar. Hattâ oyunun adından başka aslına nisbetle pek az müşterek vasıfları kalır. Silazık zeybeği de zeybeğdir ama, Ege bölgesindeki zeybek çeşitlerine nisbetle pek çok farklıdır.

Oyun bölgeleri bir coğrafya gerçeği olduğu kadar bir tarih gerçeğidir de. Bu bakımdan her bölgede hâkim olan oyun tipi mutlaka eski bir gelenektir. Bu tip, o bölge içinde, sanki bir kaynaktan taşarcasına etrafına yayılmakta, bir kanal bulduğu takdirde çok uzaklara kadar akıp gitmektedir. Böyle hallerde tıpkı bir çok şifalı sularda olduğu gibi yerinden uzaklaştıkça aslına has vasıflar kaybolmaktadır.

Bir tarih gerçeği olarak oyun bölgeleri bilhassa âdet ve geleneklerle ilgilidir. Âdet ve gelenekler ona bağlı topluluklar için özel birer şekil almış yaşayış tarzlarıdır. Zaman boyunca yaşayış tarzlarında değişimler olur. Bu takdirde âdet ve geleneklerde de değişiklik meydana gelir. Eski şekiller altında yeni kavramlar başgösterir. Eski şekiller yerini yenilerin bırakır. Dolayısıyla her oyun tipi, kaynağından bugünkü haline kadar türlü safhalardan geçmiştir. Zamanla ara yerde bir

çok halkalar kaybolmuş, eski ve yeni şekiller arasında yeni terkipler meydana gelmiş, bu suretle varyantlar doğmuştur.

Esasen varyantların teşekkülü bir "tip"e doğru gelişme demektir. Adet ve geleneklere bağlı oyunlar başlangıçta bir fonksiyonu olan hareket ve jestlerden ibarettir. Meselâ bugün bile bir çok yerlerde düğün âdetleri arasında gelin, güveyi, kaynana, kaynata tarafından uğur diye yapılan oyunlar vardır. Bu âdet ve geleneklerin zamanla hangi inanca bağlı ol. dukları unutulur, oyun yalnız kendi estetik gelişimine devam eder, gitgide soyutlaşır. Bu da bize etnolojik diğer faktörler yanında estetik bir geleneğin mevcut olduğunu gösterir. Estetik gelenek sayesinde, müzikte olduğu gibi oyunda da muayyen bir takım üsluplar ve zevkler teşekkül eder ki, halk yaratıcılığında bunun rolü büyüktür. Ferdî yaratmalar, toplum içinde gitgide törpülenerek tipin genel vasıflarını almaya başlarlar. Bir bölgeye dışardan giren yeni unsurlar da bölgenin tipini alır, yeni oyun çeşitlerinin doğmasına sebep olurlar. Bir çok oyunların menşei burada aramak lâzımdır.

Bir tipin genel vasıflarını meydana getiren teknik unsurların başında o oyuna has müzik aletleriyle ilgili özellikler gelir. Beden organlarının aldığı şekil özellikleri bununla ilgilidir. Esasen beden organlarının yapabilecekleri hareketler sınırlıdır. Bütün oyunlarda yürüme, sekme, çökme, sıçrama gibi figürler bulunabilir. Bunların çeşitli şekillerde düzenlenmesi, değişik ritimlerin, değişik formların

uygulanması oyun tipinin özelliğini yaratır. Bunlara giyim, söz veya ses gibi yardımcı ifa de vasıtalarını da ekliyebiliriz.

Burada bir açıklama yapmak yerinde olur. Tahvilimize konu olan folklor olayı — tipleşme, bölgeleşme — Türkiye'deki müşahade delere göre ele alınmıştır. Bununla beraber iki sebepten dolayı bu olayın her yerden ziyade memleketimizde incelenmesi iyi sonuçlar verebilir:

1) Batı medeniyetinin etkisiyle halkın yaşayış tarzında vukua gelen değişiklikler bütün safhalarla müşahade edilebilir.

2) Bugünkü Türkiye'de çeşitli medeniyetlerin bıraktığı unsurlar vardır. Üstelik Türk halkının oyun geleneği çok eski, çok köklüdür. Onun için bizim oyunlarımız bu unsurlara vurulmuş kendi damgamızdır.

Bu kısa tahlilden bazı pratik neticeler çıkarmak da mümkündür:

a. Halk Oyunları mahalli özelliklere bağlı olarak incelenmelidir. Bu ise bizi varyantların araştırılmasına, tesbit edilmesine götürür. Halbuki çok defa iyi bir oyun takımı seyredince ona bir üstünlük vermeye gidiliyor, diğerleri ihmal ediliyor.

b. Her bölge içinde henüz âdet ve geleneklere bağlı estetik karakteri teşekkül halinde olan oyun çeşitleri vardır. Bir bölgenin halkı oyun zenginliği yalnız soyut oyunlar değil, henüz âdet ve geleneklere bağlı oyunlarla birlikte hepsinin meydana getirdiği bütündür.

CİLTLERİMİZ

Dergimizin mevcut sayılarını ihtiva eden ciltleri ile 162. sayımızda tamamlanan VII. cildimiz ciltlenmiş, satışa çıkarılmıştır. VII. cildimizin fiyatı 25, diğer ciltlerimizin fiyatı 30 liradır.

BAŞLICA BAYİLERİMİZ

Dergimizin başlıca satış yerlerinin adresleri:

Çağaloğlu'nda Minnetoğlu Kitabevi,

Beyazıt, Sahaflar'da No. 4, Elif Kitabevi,

Aksaray'da Atatürk Bulvarı, Kitap Kitabevi

Galata'da Köprü'de Köprü Kitabevi,

Beyoğlu'nda Mis Sokak, Mis Kitabevi'nde satılır.

Ankara'da ise Berkalp Kitabevinde, Konya'da da Yeni Kitabevinde bulunur.

HALKA YÖNELME

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Bizim gibi tarihin pek çeşitli çağlarında değişik uygarlıklarla tanınmış, onlarla karşılıklı düşünce alış — verişlerinde bulunmuş bir ulus için kendi yaşayan gerçeğini bulma kolay değildir. Bizim su katılmamış bir benliğimizin bulunduğunu düşünmekle de işin için den çıkılmaz. Uluslar da tek tek kimseler gibi çevrelerindeki topluluklardan sıyrılıp kendi içlerine kapanarak yaşamamıştır. Çevrelerin de yaşayanlara bir şey'ler vermiş, onlardan da karşılıklarını almıştır.

Avrupa için kendi özüne dönme bize göre kolaydır. Çünkü Avrupa kendi gerçeğini doğup büyüdüğü toprak üzerinde yaşamıştır. Onda yer değiştiren, bir uçtan bir uca göçen yalnız düşüncelerdir. Durum böyle değildir bizde.

Bizim özümüzün gerçeği, ulus olarak benliğimizi kuran varlıklarımız tarihte uzun yıllar yaşayan devlet düzenlerinin, üstün geçinen "havas"ın dışında kalmıştır.

"Havas" içinde bizim olan, yerli olan pek az düzenler, görenekler vardır. Oysa Batıda iş böyle olmamıştır. Orada ulusla devlet düzeni bir bütünlük içindedir. Kral ne denli büyük olursa olsun papa karşısında sorumludur. Bizde ise padişah ancak Tanrıya karşı sorumludur.

Bu iki aykırı yaşama anlayışı ister istemez devletle halk arasında bir takım uçurumlar yaratmış, kendi gerçeklerini birbirlerinden ayrı olarak yaşamalarına yol açmıştır.

Biz, bu ayrı yaşama dolayısıyla kendi gerçeğimizi bizden olmayanı bize yukardan bakanda değil, ancak bizden olanda, bizimle yaşayanda bulabiliriz.

Bizim bu değişmeyen gerçeğimiz de halk denen topluluğa aittir.

Kendimizi bulmanın, özümüzü kavramanın tek çıkar yolu halka dönmemizde, onunla aramızda açılan uçurumu kapamamızdadır.

Dilimizi, musikimizi, sanatımızı, inançlarımızı ancak halkta buluyoruz.

Divan yazını, divan musıkısı, divan sanatı, divan dil'i kim ne derse desin ne biçim kanıt'lar getirirse getirsin bizim değildir.

Devlet dili olarak farsçayı alan Selçuk-

lular bize ne bıraktı bizden olan?

Hangi Divan ozanı özümüzdeki yerliliğin tadına varabildi? Hangi Divan musıkıcısı içimizden gelen seslerle, sözlerle duygularımızı okşadı?

Evim'ze gelen bir konuğa öz varlığımızdır diye Fuzulî'den, Bâki'den, Nedim'den, Şeyh Galibden bir yazın şöleni berebilir miyiz?

Bunların birer değer olduğuna, bizim içimizde yaşayıp ekmeğimizi yediğine inanıyor. İşte o kadar. Bize kendi kişiliğimizi kazandıran varlıklar Osmanlı aydınının görüş açısının dışındadır. Ortaçağın dar iskolastik görüşünden kurtulamayan Osmanlı aydınlarının düşünce kaynağını yaşaması değil, gelecekte yaşanılması özlenen konular kurar.

O, kendi düşünceleri içine kapanmış, yaşanan gerçeğe bütün ilgisini kesmiştir.

Onun dışında kalan halk ise günün gerçeği ile yuğrulan, her yanı insan kokan bir anlayışın akışına uymuştur.

Türkiye giren sevgili, çoraba işlenen nakış, yazmadaki oya, kilimdeki boya bizden birer parçadır.

Sevdalık ede ede

Ahştı canlarımız

İklimizi bir vurun

Karışın kanlarımız

İpek peştemalının

Yanına bak yanına

Baban ekmek batırır

İklimizin kanına

İşte bizim olan, bizi konu edinen gerçek budur. Günümüze gecemize karışan budur. Yoksa Fuzulînin:

**Âlı — gundur gümbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhit olmuş gözümünden gümbed-i devvâre su
Ârızın yâdiyle nemmâk olsa mujgânım nola**

Zâyi o'maz gül temennasiyle vermek hâre su
Gibi yer yüzüne inip, aramıza girmeğe bile yanaşmayan gerçek üstü kuruntuları bize ne söyler, ne anlatır?

Avrupa bu tatlı kuruntuları rönesans ile bir yana atarken biz Yahya Kemal'in ardınca "Kadeh ber — kef huzûrî hazret-i dâ-mâde" geliyoruz. Bu, kendimizi kendi dışımızda arama alışkanlığımızdan bir türlü kur-

DUALAR ve İLENÇLER

Derleyen: Gündüz ARTAN

İnsanların kendileri veya yakınları, sevdikleri için iyilikler, esenlikler dileyen duaları ile fenalıkların istediklerine ilenmelerini ifa eden kalıplaşmış sözlerden derlediğimiz belli başlıları şunlardır.

I. DUALAR:

a) Kendimizle ilgili:

Dünyada dünya baylığı, ahirette iman selâmetliği ver Yarabbi.
Kabrın karanlığından, cehennem azabından halâs eyle Yarabbi.
Kabrimi dar eyleme, işimi gücümü zor eyleme, kabirde beni şaşırma, zebanileri başıma üşürme Yarabbi.

Kabrimi bol eyle, cennetine yol eyle, etrafını gül eyle, kokayım durayım Yarabbi.
Sırat'ı yel gibi uçur, yıldırım gibi geçir, havuzunu kevserden içir Yarabbi.

b) Başkalarıyla ilgili:

Allah uzun ömür, bol kısmet versin.
Allah gönlünün muradını versin.
Allah kabdan kaba boşaltmasın.

tulamadığımızı gösteriyor.

Bir bütün olarak kendimizi anlamamız halk denen gerçek topluluk içinde yaşayan öz — varlıklarımıza dönmekle olur.

Kişiyi ileri götüren düşünce gücünü besleyip ona yeni yeni alanlara açılmanın, yeni varlıkları tanımanın kolaylığını kazandıran kendi özünü bulmasıdır. Yüz elli yıllık bir uğraşmaya dindimeye karşılık düşüncelerimizde köklü bir yeniliğin yaratılamaması kendimizi başkalarında aramamızdır. Bu sapık yolla ne başkalarını tanıyabiliriz, ne de kendimizi. Çünkü kişiyi kavramayı, bir gerçek bütün olarak anlamayı öğrenemedik. Bir Fransız aydını kendinin olanı bilir, bir Alman düşüncü rü özündeki gerçeği tanır, biz ise bunu bilemeyiz, Avrupalı olmayı Avrupalı gibi görmekte ararız. İlkelerde, görüşte, anlayışta değil de görünüşte batılı olmaktadır. Bu da Batı ile aramızdaki uçurumu büyütmekten başka bir işe yaramaz.

Ayakların Kâbeye gitsin.
Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin.
Baş ucun pınar olsun, ayak ucun göl olsun.
Bir sürü çorunla çocuğunla goyak goyak oba olsun.
Evine bucağına nur yağsın.
Gökten yağsın, sen yerden topla.
Hızırlar elini alsın.
Hakkım varsa birden bine kadar hepsi helâl olsun.
İyiler kardeşin, hızırlar yoldaşın olsun.
Kılıcını keskin, atını eşkin eyle Yarabbi.
Taş diye yapıştığın sarı altın olsun.
Taş üstünde ekmek pişsin de ye.
Yat, baş ucunda bul; kalk, ayak ucunda bul.

II. İLENMELER:

Adın batsın.
Allah dert versin, derman vermesin.
Bayrağın dikili, esvabın kes'li kalsın.
Boyun bostana hoyluk olsun. (Hoyluk = korukluk)
Cehennem dibine git.
Çenen çekile, kör ola, yedi iyde sürün.
Çorun çocuğun it yalağından tene toplansın.
Ekmek tezi, sen tavşan ol inşaallah.
Evinde, bacanda baykuşlar tönesin.
Evlâdından gülme.
Gittiğin yerden geleme.
Gözünü kör olasıca, duvarlar çalasıca.
Haram olsun, hart olsun, kara ciğerine dert olsun.
Kapına kara çaltı atılsın.
Keskin bıçak altından geçesin.
Kara ciğerine kanlar do'sun.
Kara haberinle, kara gömleğin gelsin.
Kınalı parmak sıkma inşaallah.
Murat menzili alma, gültüp ıslama.
Ocağına yeller essin.
Sabaha salın kalksın.
Yaşın, yaş üzüm kadar olmasın.
Yaksın yaksın, ölüsü yüzüne baksın.
Zıkkımın kökünü yiyesice,

KÖROĞLU'NUN KUYULUK RİVAYETİ (*)

Yazan: Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

Var varanın, sür sürenin, destursuz bağa girenin zopa (sopa) yemesi çok olur. O yalan, bu yalan, fişi yuttu bir yılan. Heybenin gözünden camuz danası (manda yavrusu) düştü. Eşşeğe binip deveyi kucağına alan ağalar, bu da mı yalan!

Vaktiyle biz üç kardaş idik. Her türlü özür bizde mevcut idi: Kör, topal, sağır, çolak. O kadar zengin idik ki üf üf Allah, sivri külâh; geçmez paradan başka bir şeyimiz yoktu. O kadar malımız var idi ki hesabını ancak Allah bilirdi. Âlemin malı (hayvan) evimizin önünden geçer, içinde bir osuruklu danadan başka bir şeyimiz yoktu. Üçümüz de zir zir avara idik. Avaralıktan günümüz geçmezdi. Ben dedim ki "gidelim, bir keklük avı yapalım." Geçmez paramızı aldık, tüfekçinin yanına vardık. Tüfekçinin üç tüfeği var: İki kırık, birinin çakmağı yok.

Geçmez parayı verdik, çakmağı yok tüfeği aldık. Yüksek bir dağın başına av için çıktık. Sağır kulağını yere verdi. Dinlemeğe başladı. "Ne o bire" diye sordum. "Kulağıma bir keklük sesi geldi." dedi. Kör kardaş dedi ki: "ben keklüğü gördüm, taşın başına çıkmış oturuyor. Tüfeği bana verin, nişan alayım." Tüfeği köre verdik. Nişan aldı, tetiği çekti, tüfek takıladı, keklük taştan aşağı düştü. Topal koşa koşa keklüğe seyirtti. Çolak, keklüğü kesti. Çıplak koynuna koydu, kaçtı. kova kova tuttuk. Keklüğü elinden aldık. Eve geldik. Evde üç kazanımız vardı. İki kırık, birisinin dibi yok. Dibi yok kazana keklüğü koyduk. Altmışımız çalı çekti, yetmişimiz altını yaktı. Keklüğü üç gün üç gece pişirdik. Dördüncü gün ekmeği yok sofrayı yere attık. Elimiz gördü ise ağzımıza bir lokma dahi girmedi!

Vaktiyle vaktin zamanında Kırşehir'de Hocegi namında bir adam var idi. Gayet zengin idi. İhtiyacı yok idi. Bu adamın bir kız evladı var idi. Ondört yaşında güzellikte misli yok idi. Doğan aya, sen doğma, ben doğayım derdi. Hocegi gayet ihtiyar idi. Bir günden bir gün olup Hocegi hastalayıp döşeğe düştü. Kızını yanına istedi. Kıza dedi ki: "Kızım,

benim dünya malına ihtiyacım yoktur. Ben ölürsem benim malımı ite köpeğe yedirme. Dünya ahiret iki yakarı dutarım. Benim malımı yerse Köroğlu gibi bir mert adam yesin." Kız dedi ki: "Baba, baş üstüne.

O sıra Hocegi öldü. Kızın yanında kırık dane câriye var idi. Câriyeleri ile yiyip içmeğe başladı. Bir müddet bunun üzerine geçti. Bir gün hizmetçileri başına toplayıp: "kızlar, bu kazanılmış malı tez tüketiriz, bir ticaret yoluna bakalım", dedi. Kızlar, siz bilirsiniz, emredin, ne yapalım, dediler. Hocegi kızı, gidin, çarşıdan bir dellal çağırın, dedi. Hizmetçinin birisi gidip çarşıdan bir dellal alıp geldi. Kız dedi ki: "Dellal, buyur çık çarşıya, çağır ki Kırşehir'de Hocegi'nin kızını her görmesi bin kese akça. Gören de pişman, görmeyen de pişman, diye çağır." Baş üstüne deyüp dellal çarşıya çıktı. Çağırmağa başladı.

Şehire Mahmut Bezirgân isminde bir bezirgân gelmiş, hana kervanın yıkılmış, kendisi çarşıya çıkmış idi. Dellalı duyan Mahmut Bezirgân, dellalı çağırıp: "dünyanın malı dün yada gide. Şu kız bana göster" dedi.

Dellal, bezirgânı alıp kızın sarayına götürdü. Sarayın uğurunda binek taşı var idi. Dellal, bezirgâna; "taşın başına otur, dedi. Ben kız getiririm." Bezirgân çıktı, taşın üstüne oturdu. Dellal gidip, kızı giydirip kuşadıp Mahmut Bezirgân'ın karşısına getirdi.

Mahmut Bezirgân dipten başa kadar kıza bakar bakmaz kömürcü hararı gibi kolanlıktan tutuştu. Kız o kadar güzeldi ki ayın on beş gecesi gibi yanardı. Bezirgân'ın karşısından bir defa gelip geçti. Bir kese akçayı verin, dediler. Bezirgân parayı sayıp ağzı, kız geri gelsin deyip çağırıldı. Gelsin gitsin deyip para nâmiyle üstünde bir şey kalmadı. Ondan sonra dellala: "Git oğlum, filân handa arkadaşlarım var. Malı, faturamı satınsınlar, parayı yetiştirsinler." Dellal gidip bezirgânın mallarını sattırıp bezirgâna yetiştirdiler. Bezirgân kız görmek için o parayı da bitirdi. Ondan sonra arkadaşlarına: "Gene gidin, katırlarımı da satın" dedi. Gidip katırları satın parayı getirdiler. Bezirgânbaşı katırların parasını da bitirdi. Ondan sonra parayı alıp kız saraya gitti.

(*) Kozan'ın Kuyuluk köyünde Ali Kütkoğlu'ndan tesbit edilmiştir."

Bezirganbaşı arkadaşlarından sordu: "Oğlum, maldan melâlden nem kaldı". Arkadaşları: "Bir topal katır kaldı, dellâle verdik kimse dahi beş para vermedi." Gidin, o topal katır bana getirin, diye söyledi. Arkadaşları gidip topal katır getirdiler. Semerin üzerinden kendiri indirin, beni semerin üzerine bindirip, kendire sara sara bağlayın, katırın başını yere yetecek kadar uzun edip üstüne bağlayın, şehirden dışarı çıkarın, Çamlıbel cadde-sini eline verin. Benden umacağınızı Allah'tan umun. Herkes başının çaresine baksın.

Katırın kendilerini indirip semerin ortasına bezirgânı sara sara bağlayıp şehirden dışarı çıkardılar. Şudur Çamlıbel'in yolu deyip katırın götüne iki çubuk vurup sürdüler.

Şehirden dışarı çıkar çıkmaz bezirgânın dişi, dili kitlenip dili boğazına kaçtı. Katır istediği yerde gitti. İsteddiği yerde yattı. İsteddiği yerde yayıldı. Az gidip uz gidip dere tepe düz gidip atı ay ile bir güz gitti. Öndüç (ödünc) almış un gibi tozdu gitti. Katır yolda gitmekte olsun, sen kıssayı başka taraftan dinle.

Alalım biz haberi Çamlıbel'den, Köröğlü'nden.

Köröğlü onyedî bölük başını alıp bir gün. İerde sürgün avına çıkmıştı. Yüksek bir dağın başına çıkıp dürbün ile her tarafı dinledi, gördü. Baktı ki yoldan hayvana benzer bir şey gelir. Hayvan mı, adam mı fark edemedi. Bölük başı olan Demircioğlü'na dedi: "Oğlum Demircioğlü, yoldan bir şey gelir, fark edemedim. Gidin, alın, gelin. Eğer ki mal ise size verdim. Yok, can ise sizden para ile tartıp satın alacağım.

Demircioğlü bir arkadaş alıp yo'a gittiler. Gördüler ki bir katır üzerinde bir adam; kendire sarmışlar. Katırın başını tutup sordular: "Sen necisin, nerden gelip nere gidersin, ne geçti başından.

Adamdan hiçbir ses çıkmadı. Çünkü dili boğazına kaçmış söyleyemezdi.

Katır çekip Köröğlü'na geldiler.

Köröğlü, ne imiş Demircioğlü deyip sordu. Demircioğlü: "Bilmiyorum efendim, bir adam bağlamışlar, söylemez." dedi. İndirin bakalım da göreyim, dedi. Katırın üstünden adamcağızı indirdiler.

Köröğlü sordu: "Sen, ne kişisin, nerden gelip nere gidersin; başında ne hal var. Kim

bağladı seni" dedi.

Adam hiçbir cevap vermedi. Bindirsin, bunu da götürelim, dedi. Katırın üstüne adamı sarıp nerdesin Çamlıbel, avumuz bugün bu imiş deyip sürdüler. Doğru Çamlıbel'e gelip indiler. Getirin şu adamı deyip emretti.

Köröğlü buna sora gördü. Bezirgândan bir cevap alamadı. Bu deyyus iyilikten almaz. Gidin, bir kucak sopa kesin, dedi. Gidip bir kucak sopa kesip getirdiler. Ağzı yüzü yerde yatırıp Köröğlü, bölük başından birisini karşısına aldı. Göttünün üstüne kaba yerlere at bire at, döge döge arpa unundan yumuşak etti. Bezirgândan hiçbir cevap yok. Bölük başları dedi ki: Efendim, bu adamın boşuna kanlısı olma. Bunu döge döge öldüreceksin. Bunu zıdana atalım da üstüne bir nöbetçi koyalım, bakalım ne olur, dediler. Köröğlü, pekâlâ, göttürün zıdana koyun, üstüne bir nöbetçi dikin. Bezirgânı göttürüp zıdana attılar. Üstüne bir nöbetçi diktiler. Zıdanda yemez içmez bir hafta yattı. Sonra aklı başına gelip dili dişi açıldı. Ah, Kırşehir'de Hocanın kızı, her görmesi bin kese akça; Görende pişman, görmeyen de pişman. Alır mıyım, almadan ölür müyüm deyip ah çeker diye söyledi. Köröğlü, git o adamı bana al da gel, dedi. Nöbetçi gidip zıdandan çıkarıp aldı, geldi. Selâm verip bezirgân Köröğlü'nun karşısına dikildi. Köröğlü, otur diye emretti. Bezirgân oturup bir kahve getiren diye çağırdı. Bezirgân kahveyi içtikten sonra Köröğlü sordu: "Oğlum, sen ne kişisin, nerden gelip nere gidersin; İsmi, sanatın nedir, ne iş geçti başından".

Bezirgân Hocanın kızının hikâyesini tamamiye Köröğlü'na anlattı, başından geçen budur efendim, dedi.

Köröğlü, bunun üzerine onyedî bölük başına emretti. "Oğlum, atlarımızı hazır edin, şimdi Kırşehir'e gideceğim" dedi. Demesi üzerine bölük başları baş üstüne deyip herkes atlarını hazır ettiler.

Köröğlü, kır atı çekirip iki heybe gözü altın doldurup terkiye attırdı. Kolanlarını çekiledip kır atın üzerine bindi. Onyedî bölük başları atına binip geldiler. Köröğlü, "ben gelene kadar bezirgânı üç yemekte koyun eti ile besleyin" dedi. Allaha ismarladık deyip Çamlıbel'den çıktılar. Şura senin, bura benim diye uzatmayalım, dilde tez vakit te geçer. Günler, de bir gün güneş aşarkene Kırşehir'e girdiler. Köröğlü Demircioğlü'na dedi ki: "Kırşehir'e geldik ama nerde müsafir olacağız" dedi. Demircioğlü; "bilmem efendim, sen nerde isen bölük başları oradadır" dedi. Köröğlü dedi ki: "Ben nerde isem bölük başları orada olamaz. Çünkü bu kadar atlı bir yere sığmaz. Herkes atının başını koyuversin, at hangi kapıya vurursa orada müsafir olsun. Sabahlayın namaz vakti çarşının başına hazır olun" dedi. Pekâlâ, münasip deyip herkes atın başını bıraktı. Atların herbiri bir tarafa dağılıp gitti. Köröğlü da atının başını koyuverip at kaz damı gibi bir dama geldi. Köröğlü tak tak deyip kapıyı vurdu. Kimdir o deyip bir kocakarı dışarı çıktı. Kimse yoktur, müsafir geldim deyip söyledi. Kocakarı abov, müsafir nerde, ben nerdeyim, sana yatacak yatağım yok, atına yedi, recek arpam yok, dedi Köröğlü, hemen elini heybeye soktu: "Karı, elini uzat beri, bakalım" deyip çağırdı. Karı, kapıyı açmadan delikâten elini uzatı. Köröğlü, buna bir avuç dört altın verdi. Parayı gören kocakarı; buyurun efendim, atınız arpa yesin, sen de osuruk görmedik yorganda yat" dedi. Köröğlü, attan aşığı inip kocakarı kapıyı açtı. İki inek, bir dana var idi. İnekleri, danayı kapıya sürdü. Köröğlü'nun kır atını çekti. Heybeyi üzerinden indirip içeriye oturdular. Hoşbeş, kahve tütünden sonra karı: "Koca herif, nerden gelip nere gidersin" dedi. O zaman Köröğlü; "Kocakarı ne ben söyleyim, ne sen dinle" dedi. Hele hele bakalım derdini bir anlayım, dedim. Köröğlü, bekârlığın elinden başım alıp giderim, dedi. Bana buradan kelden, körden, tordan, topaldan, kalıntıdan, kedintiden bir dene bulaman mı diye söyledi. Kocakarı, dur bakalım, biraz düşünmeyim, dedi. Karı, biraz düşündükten sonra şehri alt üst ittim, sana, benden münasibini bulamadım, dedi. Köröğlü; "karı, sen beni alırsan, ben de seni alırım" dedi. Karı, "sen beni alırsan, ben de seni alırım" dedi. Köröğlü, "pekalâ, güzel, yatağım, yarın olsun, gü-

zel bir hoca bulayım, birkaç dane de adam bulayım, nikâh olalım, yiyip içip keyfimize bakalım" dedi. Kocakarı "peki emme malı, mızın hesabını görek" demesi üzerine Köröğlü, "benim bir atımla iki heybe gözü altınım var" dedi. Senin nen var diye karıya sordu. Karı, benim iki inek, bir danam var, beş on tavuğum var, bir çuval cevizim var, bir çuval kırmam var. Kilis kilesinen bir kile de tarhanam var" dedi. Köröğlü, pekâlâ, güzel, yarın nikâh olalım, dedi. Karı kalkıp sandıkta yarım okka kına var idi. Gelin olacağım deyip kınayı yakıp elini ayağına kınaladı. Düşüp yattılar. Bir de sabah oldu. Namaz vakti Köröğlü kalkıp arkadaşlarını aramaya çıktı. Vardı ki arkadaşları çarşının başına çıkmışlar, kendini beklerler.

Köröğlü, Demircioğlü diye çağırdı. Gelin hele oğlum, çoktanberi bir şey görmediniz. Size bugün bir eğlence göstereyim, Köröğlü'nun bir bok işi var deyip arkasına düştüler. Köröğlü alıp bunları kocakarının evine geldiler. Köröğlü, karının döşeginin üstüne oturuşu sazı çıkarıp aldı bakalım Köröğlü, ne söyledi. Bölük başları ne dinlediler.

Aldı Köröğlü:

**Ben bu karıyı alacağım,
Topuğunda kınası var
Alayım mı almayayım mı
İki inek bir danası var.**

Bunun böyle havesi var

Köröğlü'nun bunu söylemesi üzerine karı istihaya gelip yanına vurmağa başladı.

Gene aldı Köröğlü:

**Beriden öte geçelim
Atlara yonca biçelim
Bir soğuk çorbasını içelim
Bir kile tarhanası var.**

Karıyı alalım yazın

**Terk edesin güzün güzün
Yiyesin kırmazın kozun
Bunun böyle safası var.**

Köröğlü, bunu söylemesi üzerine karının içerisi tarhana çorbası gibi karışmaya başladı. Fakat sabredip hiçbir şey söylemedi.

Gene aldı Köröğlü:

**Karı dersem de nazlanır
Gelin dersem de kızlanır
Ötünde karpuz kızları
Ardında tophanası var.**

Bir de Köröğlü bunu demekte olsun, koca

karı ocaktan bir ateşli odun alıp Köroğlu'na yanaşmış şeytan gibi bölük başlarından hiç kimse kalmadı. Karı baktı ki yayık devrilmiş döküldür. Elindeki sopayı atıp doğrultmağa başladı. Tekrar Köroğlu aldı bakalım ne söyledi:

**Nedir çatıltı patıltı
Yayığın ağzı yırtıldı
Bölük başları kaçtı kurtuldu
Karı bize ceze yazdı.**

Bir de Köroğlu, bunu söylemesi üzerine karı: "Kalk s...r pezevenk, akşamdanberi benimle mi eğlenirdin" dedi. Köroğlu'nu kovdu. "Karı Allah senin gözünü kör eylesin, senin yüzünde akşamdan meyemenet yok idi. Fakat nâçarlık bugün müsafir olduk" deyip kalkıp Köroğlu kır atını çektiyip heybeyi terkiye açtı. Kır atın üstüne binip sürüp çarşının başına vardı. Vardı ki bölük başları güle güle her biri bir yanına yıkılırlar. Ol vakit dellal çıkmış çarşıda Kırşehir'de Hocegi'nin kızı her görmesi bin kese akça; gören de pişman, görmeyen de deyip kesti.

Köroğlu dellâli çağırıp: "Gel oğlum, kızı bir de ben göreyim, dedi. Dellâl, Köroğlu'nu alıp kızın sarayına götürdü.

Sarayın uğrundaki binek taşının üstüne otur, ben gideyim, kızı getireyim, diye dellâl söyledi. Köroğlu kır attan inip binek taşının üstüne oturdu. Dellâl kızı giydirip kuşadıp Köroğlu'nun karşısına getirdi. Köroğlu ol zaman sazı çekip aldı bakalım kıza ne söyledi, kız ne dinledi:

ALDI KÖROĞLU

**Yönü beri gelen dilber
Ben can alıcı değilim
Ahrım bunda bacım
Yüze güllüğü değilim**

**Bınar başında çardağı
Elinde gümtüş bardağı
Gövel güllerin ördeği
Şahan salıcı değilim**

**Kollarım ardından bağlı
Sinem içertüden dağlı
Şu gelen koç Köroğlu
Sizce kalıcı değilim.**

Köroğlu bunu söylemesi üzerine kızın, babasının vasiyeti hatırına gelip: "Aman hakikat Köroğlu siz misiniz" diye sordu. Köroğlu, benim sizi güzel deyi ününüzü duyup gel-

dim; eğer ki gönlünüzden gidersen ne âlä; gönlün ile gitmezsen şehrin etrafını asker çe. virip seni cebren alıp yerine arpa ekeceğim, dedi. Kız, hakikat Köroğlu siz misiniz diye sordu.

— İnanmıyorsan yemin edeyim, Köroğlu benim. Kız, aman efendim yemin etmeyin, ben babamdan vasiyetliyim, sizi gökte ararken yerde buldum. Buyurun, acı tatlı bir kahve, mizi için, ondan sonra gidelim, dedi. Köroğlu, "Oğlum dellâl, çarşının başında arkadaşlarım var, git onları al da gel, dedi. Dellâl gidip 17 bölük başını aldı geldi. Kız çıkıp mükemmel odaları döşeyip kahvenin ibriğini çayın ibriğini ocağa sürdü. Köroğlu 17 bölük başını alıp çıkıp mükemmel oturdu. Kahve tütün, keyifler bütünden sonra "ey hatun elini çabuk tut, bir alacağın varsa al, asker dışarıda ayakta bekler. Baş üstüne deyip ayağa kalktı. Yükte yenik pahada ağır kırk katır yüklü mal tuttu. Güzel bir at hazır ettirip katırlar yüklenip kız ata bindi. Köroğlu 17 bölük başıyinen binip Allaha ısmarladık deyip Kırşehir'den çıktılar. Dilde tez vakitte geç, günler, de bir gün Çamlıbel'e gelip indiler. Bezirgânı getirin diye Köroğlu emreyledi. Bezirgânı getirdiler. Geldi ki bezirgân, epey epey ölmeyecek kadar olmuş. Oğlum, kıza getirdim, seni vereceğim diye müjde eyledi. Dikilsin bayrak kurulsun düğün, dedi. Bayrak dikilip davullar çalmağa başladı. Bir hafta düğün yapıp kıza bezirgâna nikâh eyledi. Bezirgâna; "sana bir hafta mücade, gelinle kal" dedi. Bezirgâna kimse karışmasın, dedi. Bir hafta sonra bezirgân gelsin, dedi. Bezirgân geldi ki gözleri berber aynası gibi açılmış. Nasıl oldun Bezirgân, diye sordu. Bezirgân, Allah senden razı olsun. Bundan fazla babalık olmaz, sağ ol, dedi. Köroğlu; "Oğlum bana Köroğlu derler. Ben havada alır, tavada yerim. Eğer ki yanımda kalacak olursan, ben gider kervanları alırım, getiririm, sen de bezirgânlıkla gider satarsın. sen de yiğin bir ekmek, ben de yir'im bir ekmek. Böyle kalamam dersin, daha avradın, daha malların. Yolun biri şarka gider, biri de garba gider. Hangisini dilerse git" demesi üzerine bezirgân; "efendim, bundan sonra ölüp yitinceye kadar sen benimsin, ben de seninim" dedi. Köroğlu ona güzel bir ev verdi. Kaldı bezirgân.

(Devam edecek)

Derleyen: Osman SAYGI

Hasanoğlu Köyünün ihtiyarlarına sordum: "Bu köyün eğlence ve Türkülerini kim bilir?"

— "Mustafa Dayı bilir" dediler. Köyde Belediyenin kapıcısı imiş. Gidip gördüm. Hürmetli, terbiyeli, sanat dolu bir kişi. 317 doğumlu imiş. "Benim esas adım Satılmış El. baştır" dedi. Biz köyde, Albaz oğulları diye tanırız.

Köyün düğünlerini sordum. "Eski düğün ve adetlerimiz aynen devam ediyor" dedi. "Yıl ne davullar çalıyor, düdüklükler ötüyor".

Satılmış'ın düdüklük dediği zurna'dır. Çalgıcılar Ankaradan gelirlermiş. Zurna (düdüklük) olmayınca, davulcular vazife göremezlermiş. Davulcular akzıvga giyerlermiş. Yelekleri boncuklu, cıncıklı, olurmuş. Önlerinde şaldan kuşakları varmış. Kuşaklarının üzerinde silâhlikler bulunurmuş.

Silâhliklerin aralarına pişkirler sokarlar, pişkirler de boncuklu cıncıklı olurmuş.

Davula vurulduğunda oyuncular, o yana bu yana titrerlermiş. Toplulukta seyirciler, bundan büyük zevk duyarlarmış.

Ankara'nın en iyi davulcuları (Çubuk) tan yetişirmiş, Bunlar bir kabile imiş. Onların zenaatı bu imiş. Ekmekliği, bu imiş. Başka bir iş bilmezlermiş. Çok iyi insanlarmış. Bunun düğünleri çok hoş olurmuş.

Davulcular, oynarken, çalarken kendilerine süsü, cıdayı verirlermiş.

Mustafa Dayı'ya "düğünlerinizde, hangi türküler söylenir?" dedim.

Satılmış dayının hemen yüzü güldü ve kendine hâs yanık Anadolu ezgisiyle söylemeye başladı:

1

**Yüce dağ başından indiremedim,
Yönünü yönüme döndüremedim,
Bir elim hokka bir elim kalem,
Cahillim aklımı kandıramadım.**

2

**Yüce dağ başında kar katar katar
Arının verdiği bal bana yeter
Yâr ile yatığum, kâr bana yiter.**

3

**Delikten görünen ulu dağ imiş
Ben gideli yataklarım soğumuş**

**Şu İreis'in hiç insafı yoğumuş
Bu dert beni oylum oylum yitirir.**

4

**Delikten görünen Halid'in yazlık
Pederim yok ki getirse azık
Kıyma efendim kıyma, bana da
Bu dert beni oylum, oylum yer gider.**

5

**Çayır çimen yeşeriyor yollarda
Çağialar da çiçek açar dallarda
Bizim destan söyleniyor dillerde
Bu dert beni oylum oylum yer gider.**

6

**İrmak kenarında yunak taşısın
Göğde uçan tek turnanın eşisin
Elî kızın yüz gelinin başısın
N'ola anandan güzel doğmıyaydın.**

7

**Hâs bahçe içinde yoğumuş gültüm
Nedir, kölen olam bu bize zulüm
Kız senin aklına gelmez mi ölüm
Darıldysan güzel olmiyaydın.**

8

**Zabahtan uğradım ben bir güzele
A'le gözlerimi süzüp geliyor
Bir eli hokka bir eli kalem
Gördüğü esmeri yazıp geliyor.**

9

**İntizar itme gelin intizar
İras gelmedim ki virem bergüzâr
Yorganın üstünde esen ürtüzgâr
Ben kıyamadım nazk yâri sen uyar.**

"Satılmış dayı daha yok mu?" dedim. Düğündü — Bey, bir de ufak türküler var. Çal gıya yarar:

10

**Öte dön de ben göreyim yüzünü
Duydum yalanını tutman sözünü**

11

**Evlerinin öğü tahta taraba
(Al) şalvarı satar verir, şaraba**

Bunlar düğünün ara yerinde muhabbet ederken bağlama ile söylenirmiş. Satılmış'ın babası Ali dayı da türkü söylemiş öleli 40 sene olmuş.

MART İÇERİ, PIRE DIŞARI

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞ

* Eski İstanbul'un kış eğlencelerinden biri de "Mart içeri Pire dışarı" tekerlemesiyle yapılan bu âdetti. Her yıl Şubat'ın son ve Mart'ın ilk gecesi, İstanbul'da şangırtılı, şun, gurtulu; patırtılı, çatırtılı bir eğlence olurdu.

* O gece, bilhassa hıristiyan ve bunlara hemcivar olan bütün İstanbul mahallelerinde bir şangırtı, bir patırtı, bir çatırtı, bir gürültü, bir gümbültü kopar, ortaklık birbirine girerdi.

* Herkes, her ev, her kulübe, her dükkân: evinde, ocağında, köşesinde bucağında ne kadar kırık testi, çatlak saksı, sırtı dökülmüş kavanoz, işe yaramaz sürahi, tabak, bardak, fincan, çanak, çömlek varsa pencerelerden, cumbalardan, balkonlardan, kapılardan sokaklara, caddelere fırlatır, atar, parçalar, mahalleleri velveleye boğarlardı. Kaldırımlar geçilmez, yürünmez şekle girer; caddeler kırık çanak çömlek, fincan tabak mezarlığı haline alırdı. Bu kırık dökük, çatlak çutlak tabaklar, bardaklar, çömlekler atılır ve yerlere çarpıp parçalanırken her evden ve her ağızdan:

— Mart içeri, pire dışarı;
Pireler dışarı, Mart içeri!
Âvazeleri yükselirdi.

* Kırık eşya parçalarıyla sokakları âdeta geçilmez hale sokan bu çanak çömlek atmalarına daha velveleli, daha şantanalı bir çeşni vermek için, mahalle haşaratı da boş gaz tenekeleriyle buna iştirak etmekten geri kalmaz ve koca şehir saatlarca şangırtılı şungur, tulu, çatırtılı, patırtılı, bu ufak tertip bombar.

13

**Evlerin önü bir kötü yokuş
Kız kurban olayım bu nasıl bakış
Hahnın üstüne döktüğün nakış
Nakış dökken ellerine kurban olayım.**

Satılmış dayıyı fazla yormuyayım dedim. Teşekkür ederek ayrıldım. Çok sevindiler. O, meçhul bir kıymetli. Eski Türklerin temizliğini ve sadeliğini muhafaza ediyordu.

dımanlarla sarsılırdı.

* Bu sarsıntılar arasında yine bir evden ve hep bir ağızdan:

— Mart içeri, pire dışarı! Şangır şungur. İşte böyle bir hengâme ile "Mart" içeriye girer ve "Pireler" de evlerden dışarı çıkardı?!

* Pire, filhakika kışın da yazın da müziç küçücük bir hayvandır; geceyi de, hattâ gündüzü de insana haram eder. Eski atalarımız dağları devirirler, kaleleri fethederler, cınavarlarla cenkleşirler; fakat anlaşılın şu ufacak — tefecik haşere ile kolay başa çıkamazlar. Kaplanlara, fillere galip, pireye mağlup.

* Bununla beraber, bu müziç ve fettan küp — küçük mahlûk, atalarımızı korkutmakla kalmamış, onlara bazı tâbirler de icadettirmiş. Atık, tetik biri için "pire gibi" diyoruz. Oynak, kıvrak güzeller için "ele, avuca sığmıyor ki pire; tuta bilirsen tut" deriz. İçerisine küçük bir saman çöpü düşmüş diye bardağı kırıklara "bir pire için bir yorgan yakar" derler. Bir şeyi muhayyalesinde büyütenlere de "pireyi deve yapar" demişler.

* İşte böylece "Mart içeri, pire dışarı" tekerlemesiyle yapılan eğlence gecesinin sabahı sokaklar, caddeler görülecek, gülünecek, hayret ve ibretle seyredilecek bir manzara alırdı.

* Aslında dini bir özellik taşıdığı tahmin edilebilen bu âdet, eski Romalıların kalma bir anänenin devamı olup, Roma'dan Bizans'a intikal etmiş, İstanbul'un Türkler tarafından zaptından sonra da halk arasında, ne reden geldiği pek te iyi bilinmeyen, bir gelenek halinde bundan tam yarım asır öncekeler kadar devam ettirilmiştir. Bugün bu âdetin ne gariptir ki, yalnız Roma'da yıl başlarında hâlâ devamını görüyoruz (1).

1) Bak: Yeni Sabah, 2 Ocak 1958 (Avrupada yeni yıla nasıl girildi).

"TORTUMLU AŞIK SÜMMANİ"

Yazan: İhsan HİNÇER

Türk Folkloru, dağınık çalışma nüveleri vasıtası ile gelişmektedir. Doğu Anadolu'nun bir kazasının köy öğretmeni olan, bir eseri Dergimizde tanıtılmış bulunan Mehmet Kardeş bu nüvelerden birinin mümessilidir.

Mehmet Kardeş, şimdi ikinci eserini hazırlamıştır. Bu eser tanınmış halk şairlerinden Sümmani'ye dairdir. 1963 Nisan'ının sonuna doğru neşri ikmal olunan eser, yazma olarak ilk defa 1925 de Sümmani'yi folklor dünyamıza (Erzurum Şairleri) ile tanıtan Ziyaeddin Fahri'ye gönderilmiş ve bir (Önsöz) yazması kendisinden rica edilmiştir. Kitabın başında yer almış olan bu (Önsöz) ün meñni Mecmuamız tarafından ele geçirilmiş olup bu sayımızda neşrediyor, eserin sahibi Mehmet Kardeş'i candan tebrik etmek istiyoruz.

İntişar edecek (Aşık Sümmani) nin Önsözü:

"1925 yılı, hayatımda bir mühim ânı temsil eder: İlk hocalık yılı, ilk defa bir kitap yazma profesini düşündüğüm yıl, Anamdan işittiğim mâni ve ilâhilerin araştırmasını yapmağı tasarladığım yıl..

O sene benim için gerçekten bereketli bir yıl olmuştu. Büyük vatan toprağı içinde onun bir parçası ve benim doğuş vatanım olan yer, de, Erzurum'da ve Tortum'da, âdeta kendimi buldum. Şimdiye, yani 1925 e kadar sanki çevresinden, köktünden kopmuş bir kuru dal, bir usâresiz parça idim, o yıl sanki dal ve gövde, parça ve bütün birleşmişti.

Bu birleşmeğe vasıtalık yapan köprü: Halk şiiri. Anam'dan Yunus'u orada dinledim. İsimsiz Mâni'lerin her parçası sanki bir âyet gibi idi. Ne bağlayıcı kuvvet! Orta Asya bu şiirlerle Küçük Asya'nın bekciliğini yapan bu memleket köşesinde dile geliyordu. Madem ki kökten kopmuş bir dal tekrar köke dönüyor, o halde kopma zamanında edindiği bilgi ve usûlü, bu birleşmenin mahiyet ve mânasını belirtmeğe bağlamalı diye düşünmeğe başladım.

O ânda, 1925 in kış aylarında Müştak Sıt. kının çıkardığı bir Mecmua'da dal ve kök birleşmesinden doğma yazılar yazdım. Asker,

lik beni tekrar İstanbul'a, Ramî Kışlasına attı. Kışla köşelerinde 1925 yılının maneviyatına ektiği tohumlar filizlendi ve ortaya iki kitap çıktı: "Erzurum Şairleri", "Bayburtlu Zihni". Arkası sıra bu nevi ilmi çalışmaların içtimal teşkilâtını vücuda getirdim: Anadolu Halkbilgisi Derneği. 1925 — 1927 arasında kopmuş bir dalın gövde ile birleşmesi, yeni Türkiyede esasen umumî bir cereyanın net neticesidir. Devlet merkezinin yurt ortasına taşınması da bu netice ile alakalı idi.

O günden bugüne, dal ve gövdenin birbirine eklenmesi ameliyesi gittikçe daha çok yayıldı. O kadar ki artık, kendimi bu yolda yürüten yeni nesillere göre çok geride görüyorum. Münevver ve halk kaynaşması, dal ve gövde birleşmesi artık bir vakıa olmuştur.

Nerdeyse 1925 den bu yana 40 yıl geçmiş olacak. Bu devre sonunda yola çıkan yolcuları çok daha disiplinli ve yaratıcı görüyorum. Tortum'un bir ilmekte hocası, bütün memleket matbuatında akis bırakan bir eserin arkası sıra ikinci bir eserini, benim 1925 — 1927 arası mahsulü "Erzurum Şairleri" ndeki halk şairlerinden birine en bereketlisine has ediyor: Sümmani. 1925 de gövde ile dalın birleşmesinin sevincini halk şiiri ve şairi vasıtasıyla duyan adamın heyecanı Mehmet Kardeş'in eserile bir daha tâzeleniyor.

Mamafih, aradan geçen devre esnasında Haşim Nezihi, Murat Uraz, Nesip Yağmurde, relî gibi edebiyatçılar Sümmani'yi tanıtmışlardır. Mehmet Kardeş'in eseri onları takip ediyor. Eğer 1927 de doğan meslek teşekkülü, yani Halk Bilgisi Derneği, istendiği gibi Folklor Enstitüsü olsaydı, belki dağınık araştırmaların kollektif kitap olarak neşri mümkün olurdu. Eserin, daha önce çıkmış olanlara ne ilâve ettiğini Türk Folklorcuları inceleyeceklerdir.

Bana kırk şu kadar yıl önceki ânların heyecanını yaşatan "Sümmani" kitabını başta Tortumlu ve Erzurumlu hemşerilerim olmak üzere bütün vatandaşlara takdim eder, eserin neşrine delâlet eden iki Derneği, "Türkiye Harsı ve İctimai Araştırmalar Derneği" ile "Tortum Kalkınma Derneği" ni ve müellifi tebrik ederim."

İçel Folkloru :

MERSİN'DE İNANÇLAR VE DÜŞ YORUMLARI

Yazan: Nedin ORTA

İNANÇLAR :

1 — Salı günleri çamaşır yıkanmaz uğur, suzluk alâmetleri görülür ve fakirliğe delâlet eder.

2 — Makas alıp verirken makasa tükürülür, tükürülmezse o kişilerin kavga edeceklere inanılır.

3 — Sevgililer, (kardeşler) birbirlerine mendil hediye etmezler, ayrılık addedilir.

4 — Kapı eşğine oturulmaz (çarpılma) alâmetleri belireceğine inanılır.

5 — Yere sıcak su dökülmez, cinler ve perilerin haşlanacağı sanılır.

6 — Üzerinde (elbiseyi çıkarmadan) düğme, sökkük v. b. gibiler dikmek iftiraya uğranılacağına delâlet eder.

7 — Hiçkırık tutunca ve kulak çınlayınca birinin andığı sanılır.

8 — Deniz suyu ile yüz yıkanınca veya büyüklü kimsenin üzerinden 40 dalga geçince büyüklüğün bozulacağına inanılır.

9 — Denize taş atmak günah, çıkarmak sevaptır.

10 — Kapıdan çıkış sol ayakla giriş sağ ayakla yapılır. Sol ayakla evden cinler — periler çıkar, sağ ayakla melâkeler eve girer.

11 — Kapılara nal, delik taş, kaplumbağa kabuğu (kurusu) asılır, uğur sayılır ev ve dükkân sahibinin geçiminin yolunda gideceğine inanılır.

12 — Evden yolcu çıkınca su dökülür, ev temizlenmez, yolda başından kaza geçmesin diye

DÜŞ YORUMLARI:

1 — Rüyada (düşte) diş çektirmek ölüme yorumlanır.

2 — Rüyada ağlamak sevinileceğine işarettir.

3 — Rüyada kuş görmek hediye alınacağına.

4 — Rüyada kendini gelin gören veya böyle bir cemiyette bulunan kimsenin yakında evleneceğine.

5 — Rüyada ölü görmek, gören kişinin ömrünün uzun olacağına alâmet sayılır.

6 — Rüyada ölü görülünce ertesi gün mezarlık ziyaret edilir.

7 — Rüyada deniz görmek ışıklı günlere erişileceğine.

8 — Rüyada ağlamak sevince ve hediye alınacağına delâlet eder.

MUĞDAT BABA:

Arzu ve emellere nail olunmak için Muğdat Babaya gidilir ve türbesi ziyaret edilir. Türbe taşına bir taş tutulur. Arzu olacağına taş yapışır, olmayacaksa düşer

Muğdat Baba eski ermişlerden olup, önceleri açıkta bir mezarda yatıyormuş. Hasta bir genç onu düşünde görmüş, Muğdat Baba: "Sen iyi olacaksın ve benim türbemi yaptıracağını", demiş. Çocuk gerçekten iyileşmiş ve türbeyi yaptırmış, üzeri örtülü imiş türbenin. Fakat Muğdat Baba kapalı yerde sıkıldığından türbenin üzeri kendiliğinden açılmış Türbe deniz kenarında bulunmaktadır.

NOT: Bu incelemeyi yaparken Mersin'in yerlilerinden 20 yaşlarında bir genç bayandan yardım gördüm, kendisine teşekkür ederim.

OKUYUCULARIMIZA

Dergimizin eski sayıları zaman zaman yeniden basılmaktadır. Bu suretle eksik olan nüshalarımızı tamamlamaya çalışıyoruz. Fakat bu sayede dahi her sayı basıldıkça bir kaç koleksiyonu zor kurabiliyoruz. Zira eski sayılarımız 1.000'er sayı basılmıştı.

Bu sebeple dergimizin eski olsun, yeni olsun bütün sayıları 100'er kuruştan satılmakta, bayilere bu fiyat üzerinden % 20 iskonto yapılmaktadır.

T. F. A.

Halk Musikisi Sanatçıları :

KONYALI SAZ ÜSTADI ÇOPUR İSMAİL AĞA

Yazan: Selçuk ES

Konya'nın 75 yıldan buyana folklor hayatında yetişen bir çok saz şairinin yanında çid den sanat için çalışıp, bun geçim vasıtası yapmadığı her kesce bilinen önemli okuyucu saz üstadlarının meşhurlarından hatırlayabildiklerimizin bazılarının ismini şöylece sıralayabiliriz:

İbali Çavuş, Taşçı Abdülrahman ve oğlu Ahmet, Sıvacı Mustafa Memili Hoca, talebesi Bozın Ömer Ağa, Gökmen'in Hasan Hüseyin, Dellâhın Ahmet Ağa Kör Haydar Çavuş, Kuşçu Ağanın Mehmet Çavuş, Kargın'ın Kara, Saatçi Murad Tiftik, Silileli İbrahim Berberoğlu, Çopur İsmail ve Oğulları Seyit Mehmet ile Ahmet, Fındık Hüseyin.

Bunların içerisinde hayatta olanlardan mefluç vaziyette Silileli İbrahim Berberoğlu, Bozın Ömer Ağa ile Fındık Hüseyin'den gayrisi fani dünyadan çekilip gitti.

Bu yazımda Çopur İsmail Ağa'dan ve hayatından bahsederek tanıtmaya çalışacağım. Bu yazımın hazırlanmasında kıymetli yardımı dokunan Hüsnü Kurşuncuya teşekkürü borç bilirim.

Çopur İsmail Ağa hakkında ki malûmatın bir kısmını biz zat kendisinden, diğer kısmını da bugün hayatta olmayan büyüklerinden dinleyip toplamıştım. İsmail Çopur ile birçok saz meclisinde buldum. Erzen de kanun ile onun mızrabına uymak üzere iştirak ettim. Bilhassa kış geceleri, geç vakitlere kadar otururduk.

Çopur İsmail Ağayı, ilk defa 1933 senesi ekim ayında evi-

1935 yılında çekilen yazıda bahsi geçen resim: Soldan sağa doğru âşık Mehmet Yakıcı, Çopur İsmail Ağa, yazının muharriri Selçuk ve Saz Şairi Âşık Tahir Demiröz

mizde tertip ettiğim halde gair-leri gecesinde tanışmıştım. Bu geceye ait aldığımız bir fotoğraf, Konya Müzesi müdürü Mehmet Önderin nesrettığı "KONYA REHBERİ" kitabında vardır. Bu toplantımızı bir çok toplantılar takip etti. Bugün fotoğrafını gördüğümüz toplantı da 1935 yılı ilk baharında yine bizim evde tertip edilmişti.

Rahmetli teyzemden duymuştum: Çopur İsmail Ağa, henüz 20—22 yaşlarında bulunduğu sıralarda dedem Konya Meclisi İdare Başkâtibi Şair Hüsnü Efendinin saz meclislerinde bulunmuş. Cura üstadı Sıvacı Mustafa merhumla birlikte geç vakitlere kadar çalar ve devrin meşhur türküsü olan

Doldur, doldur kirlos ben içeyim,
Beyaz da kollarm yoruldu

türküsünü söyler, arkasından, daha oynak ve kıvrak tempolu olup zamanımıza kadar uzayıp gelen,

Tabaka da benim, tütün de benim, keyf benim,
Ne karışır kâhyam mıdır el benim.

Türküsünü söyleyen İsmail Ağanın bu meclisi, Mevlevî peşrevi ile sona ererken sabah ezanları okunur, vaktin nasıl geçtiğini bilemezlermiş.

O zamanın saz meclislerinde cura ve sazdan başka bir şey bulunmazmış. Ud, keman kanun ve darbuka ancak Balkan Harbinden ve Birinci Dünya Savaşından sonra Konya saz meclislerine girmiştir.

Çopur İsmail Ağa'nın ailesi Konyada Karaağazadeler lakabı ile tanılır. Babası Seyit Ağa ve annesi Hatice Hanımın 1320 yılından evvel ölmüş oldukları

nı öğreniyoruz.

Çopur İsmail Ağa, hicri 1287 milâdi 1871 tarihinde Konya'nın Fakidede mahallesi Cıvıl Cami civarında, 123 numaralı hanede dünyaya gelmiş. Küçük yaşta geçirdiği çiçek hastalığından sonra yüzü tanınmaya, cak şekilde çopur kalmış. Gözünde ve kulağında hastalık bir arıza bırakmadığından ebeveyni bu kadar çok zarara çok dan razı olmuşlar.

İsmail Ağa, ufak yaşta mahalle mektebine gidiyor, namazlığını, biraz da Kur'an okumayı öğrendikten sonra, mektepten kaçarak sokak aralarında oyunla vakit geçiriyor.

Zamanın saz şairleri Konya'ya oğrak verdiklerinde, bugünkü Türbe Meydanı güneyinde Mezbaşa dolmuşlarının bulunduğu yerde 1956 yılında yıkılan Sulu Kahveye gelirlermiş. Sazları ile muamma söyler, divan okurlarını. İşte, İsmail Ağa da bunlara hayran olur, henüz kahveye girecek çağda olduğundan pencere önüne gelir, onları dinlemek fırsatını bulmuş. Saz çalmak ve türkü söylemek hevesi okadar artmış ki, ele geçirdiği kırık dökük bir sazı, kendi bilgisine göre tamir ederek, büyüklerinden gizli, ahır seklerinde, samanlık köşelerinde çalıp söylemek sureti ile ilerletmiş. 16—17 yaşlarından sonra saz meclislerine iştirak ettiği gibi, kendisini de muhite yavaş, yavaş tanıtmaya başlamıştır. Aşık Şem'iye ait divanları sazı ile çok güzel çalar ve okurdu.

Yeni Saz çalmaya meclislere girmeye başladığı sıralarda eli mızrabına yatmıyormuş. Bir kaç yerde bunu tekrarladığı sırada bulunduğu mecliste bir ihtiyaç, "Çeşme kurnası kırar

isen, elin saz mızrabına yatar" demiş, o da gece evine dönerken mahallelerinde bulunan Havzan'dan gelen Çay suyu akan çeşmenin musluğunu kırmış. Tesadüf bu ya, sabah erkenden suya gelen annesi çeşme musluğunun kırılmasından ötürü komşu kadınlardan birinin "Musluğu kırmışlar, kim kırdı işe inşaallah eli kırılır" ilencinde bulunduğunu öğrenmiş. O günden sonra da elinin mızrab vuruşunda değişiklik olduğunu ve yatkın mızrab vurmaya başladığını bizzat kendisinden duymuştu.

Çopur İsmail Ağa, 1314 yılında evlenmiş, 1315 senesinde biri kız diğeri oğlan olmak üzere ikiz iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Oğluna Seyit Mehmet, kızına da annesinin adı Hatice ismini koymuştur.

1316 senesinde İsmail Ağa'nın ikinci oğlu dünyaya geliyor. Buna da kain pederinin ismi Ahmedî koyuyor.

İsmail Ağa'nın esas san'atı sıvıcılık olup, sazı ile geceleri meşgul olurdu. Rahmetli Galip Çelebi, o tarihlerde bağ evini inşa ettirerek siva işini İsmail Ağaya vermiş. Üç günlük işi, onbeş günde bitirmişler. Hepsi keyif ehli kimseler, her gün ikindiden sonra Galip Çelebi tarafından hazırlatılan sofrada gece yarlarına kadar çalar, eğlenirler, hoş vakit geçirirlermiş.

Copur İsmail Ağa ile bu'duğum saz meclislerinin ekserisinde Aşık Mehmet Yakıcı ile halen hayatta olup şairliği bırakan Tahir Demiroz de bulunurdu. İrticalen söyledikleri koşmaların ara gezintilerini saz ile İsmail Ağa yapardı. Bir mecliste tesadüfen Sil'eli İbrahim Berberoğlu' da vardı.

Sazdan başka oğün kanun ve keman da gelmişti. Rahmetli Çopur, bana kanunu almamı ve yanına oturmamı söyledi. Ben de Süleli İbrahim Ağayı göstererek "Üstad varken, benim çalmam olmaz" deyince "İbrahim Ağa da keman alacak, haydi bakalım, alın da akordu yapalım" dedi. Arzusu üzerine İsmail Ağanın sağına oturdum. Benim sağıma da İbrahim Ağa oturarak geç vakte kadar çalıp eğlenmiştik. Muhabbetin sonunu Bülbül türküsü ile ve Mevlevî peşrevi ile bitirirdi.

İsmail Ağa divan söylemeye başlarken, parmaklarının sazin perdeleri üzerinde kıvrak hareketlerle gezdirdikten sonra da vudî gür sesi ile, **Üftadeler yalınayak yollarda Ağlayı, ağlayı düştü gidiyor** diye başhyan Aşık Şem'i'nin divanını okurken, meclise neş'e saçardı.

İsmail Ağa artık ömrünün son yıllarına doğru, yürüme kuvvetini de kaybetmişti. Ancak koluna girmek sureti ile, yardımına gelip gittiğini arkadaşım Memduh Derin'den öğrenmişdim. Zira ömrünün son yıllarında memuriyetle Konya'dan uzakta olduğumdan görememişim.

İsmail Ağa, 28.10.1935 tarihinde vefat eden kızı Hatice'nin ölümünden sonra bir müddet sazı bırakmış, fakat içinin musikiye karşı olan aşkı sönmeyeceğinden bu acının üzeri küllendikten sonra, tekrar saz meclislerine iştirak etmeye başlamıştı.

Yaşının fazla ilerlemesi ve 17.3.1948 tarihinde 72 yaşında bulunan eşi Ayşe Çopur'un da ölmesiyle İsmail Ağa hayata küserek münevvi bir vaziyette yaşamaya başlamıştı. Mefluc

Bize gelen KİTAPLAR

* Hâmi Zübeyr KOŞAY: "Türkiye Halk Dilindeki Yemek Adları". Türk Dil Kurumu Nemeth Armağanı'ndan ayrı basım. 24x16 boyunda, 30 sayfa.

* İshak SUNGUROĞLU: "Harput Yollarında". Üçüncü cilt. Harput ve dolaylarının folkloru, aile tarihleri, âdet ve ananeleri, masal, efsane, türkü, bilmece, oyun v. b. Renkli kıyafet resimleri, 89 türkü ve oyun havası notası. Yazarın, Teşvikiye, Kâğıthane Cad. No. 74x2, İstanbul adresinden temin olunur. 24x17 boyunda, 384 sayfa, 20 lira.

* H. Uğuroğlu BARLAS: "Maraş Dügün âdetleri". Yüdduş Yayınları Folklor Dizisi: 1. Sahaflar, No. 18, İstanbul. 19x14 boyunda, 64 sayfa, 3 lira.

* Mehmet KARDEŞ: "Meşhur Saz Şairi Aşık Sümmani". Hayatı ve şiirleri. "Tortum Kalkınma Derneği, sayı: 3. Dağıtım yeri: Özgü Yayınevi, Hürriyet Gazetesi karşısı, Cağaloğlu — İstanbul. 17x12 boyunda, 136 sayfa, 5 lira. Kültür, hayır teşekküllerine ve öğretilere yüzde 40 indirim).

* İbrahim Zeki BURDURLU: "Güllü Padişah". Masal Altay Yayınevi, Türkocağı Cad. No. 25, İstanbul. 12x17 boyunda, 32 sayfa 75 kuruş.

* İbrahim Zeki BURDURLU: "Sihirli Gül". Masal Altay Yayınevi, 12x17 boyunda, 32 sayfa, 75 kuruş.

* Tuncer ÖZMEN, Fügen ANSEL, Tarık OKYAY: "İstanbul American Colleges Folklore Show". Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve Robert Kolej Folklor Kulübü'nün Halk Oyunları gösterisi dolayısıyla hazırladık.

olduğu ve hastalığının ilerle- hatgâhına tevdi edilmiştir. İsmail Ağa'nın iki oğlu o Ahmet, babasından daha iyi dan Devlet hastahanesine kal- duğunu söylemişim. Büyük dırılmış, gösterilen yakın alâ oğlu Seyit Mehmet, babası ka- kaya rağmen 6 Haziran 1949 dar saz çalamazdı, fakat ken- günü 78 yaşında hayata gözle- dini iyice işrete verdiğinden rini kapayarak sevenler'nin ve maışetini bu yolda temine çalış larının adı Konya saz meclis- dostlarının omuzunda Musal- mış, fakru zaruret içinde leri ve halkbilimi tarihi say- la mezarlığındaki ebedî istira- 13.8.1958 tarihinde diyarı gur-

ları İngilizce — Türkçe eser. 20x13 boyunda, 24 sayfa.

* Jack LONDON — Mete ERGİN- "Martin Eden". Roman. Varlık Büyük Eserler K'ı taphığı: 50. 12x17 boyunda, 390 sayfa, 6 lira.

* Jeanne CAZIN — Nihal Yalada TA, LUY: "Alp Dağlarının Çocuğu". Roman. Varlık Çocuk Klâsikleri: 31. 12x17 boyunda, 64 sayfa, 1 lira.

* Arthur MILLER — Ülkü ve Aykut TAMER: "Bütün Oğullarım". Oyun, 3 perde. Varlık Tiyatro Serisi: 11. 12x17 boyunda, 78 sayfa, 2 lira.

* Nedret GÜRCAN- "İki Beyaz Çizgi". Şiirler. Yeditepe Yayınları: 126. 20x14 boyunda 78 sayfa, 300 kuruş.

SÖT VEREN ANNELER
KANSIZLIK. ZAFİYET
KLOROZ. İSTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

(Basın: 5216 — 44)

bette ölmüştür. Küçük oğlu İsmail Ağa'nın iki oğlu o Ahmet, babasından daha iyi dan Devlet hastahanesine kal- duğunu söylemişim. Büyük dırılmış, gösterilen yakın alâ oğlu Seyit Mehmet, babası ka- kaya rağmen 6 Haziran 1949 dar saz çalamazdı, fakat ken- günü 78 yaşında hayata gözle- dini iyice işrete verdiğinden rini kapayarak sevenler'nin ve maışetini bu yolda temine çalış larının adı Konya saz meclis- leri ve halkbilimi tarihi say- falarında yer alacaktır.

ALİME HOCA HANIM, KİŞİLİĞİ VE MENTEŞELİ

Yazan: *Mahmut SURAL*

Bundan evvelki sayılarımızda bir Konya Türküsü olan “Menteşeli” hakkında, Metin Berberoğlu ile Kâmil Uğurlu'nun birer yazısını yayınlamıştık. Bu defa da, bu türkünün nasıl, kim tarafından nerede yakıldığına Mahmut Sural'ın kaleminden okuyacağız. Bu üç yazı toplu olarak ele alındığı zaman görülüyor ki, halk sevdiği bir türküyü istediği şekilde muhayyilesinde işliyor. Ona kendisine göre bir hikâye, oluş tarzı buluyor. Bu değişik rivayetler de dilden dile dolaşılıyor. Halkın hafızası, bu suretle zengin zekâsı ile birleşerek halk hikâyelerini, masallarını ve efsanelerini meydana getiriyor.

Radyolarımızda sık sık dinlediğimiz “Menteşeli” türküsü, bundan, tam yirmi bir yıl evvel ebedî istirahatgâhına çekilen ve o günün Konyaca meşhurlarından Halk Şâiri ve Bes tekârî “Alime Hoca Hanım”a âittir. Söz de beste de kendisindedir, ki kısaca hikâyesi de şöyledir:

Pek sevdiği iki oğlu ve yine şiir söyleme kaabiliyetinde olan dâmâdının, üçünün birden askere alınışı ve sevk için Konyadaki bir toplanma hanına konuluşları, kendisini pek muztarip etmiş, kızı, gelinleri ve torunlarıyla, kalabalık bir evin reisliği üstüne çökünce yalnızlık duymuş ve bu türküyü o zaman söylemiştir. Oğlunun birisi ile dâmâdı, birinci Dünya Harbinde şehid düşmüş, Rahim adındaki küçük oğlu sağ, salım yuvasına dönmüştür, ki aşağıda vereceğim şiirin birinde adı geçecektir. Bugün hayatta olan bir kızı, beş torunu, torunlarının çocukları vardır.

İki erkek torununun birisi her türlü saz, diğeri kanun çalarlar ve hele “Menteşeli” yi pek güzel icra ederler.

Kendisi son derece şefik, rahim ve tıpkı bir Aadolu Hanım efendisi idi. Ulurmak'ta Ali hoca mahallesinde, Maraş sokağında, o günün bir “Kâşâne” si sayılan, iki katlı büyük bir evde otururdu. Bu ev hâlâ sapaş sağlam ayakta ve meskündür. Okuma, yazma bilir, çekme burunlu, gür kalın kaşlı, orta boylu, güleç yüzlü, oldukça kabarıklı bir toplam olan öksüz yetiştirmiş bir yetim anası idi.

Ağaççı Uzun Ali ağa adında ve Konyanın ileri gelenlerinden birinin gelinidir. Eski ve köklü bir aileye mensubdur. Çocukluğunda — ki bundan kırk yıl evvel — o büyük evinin geniş salonlarında, her Cuma günü sohbet toplantıları açar, şehrin en uzak yer-

lerinden gelen hanımlara evvelâ İhâşiler söyler, sonra da va'z ederdi. O koca ev bahçe sine kadar dolar taşar, Maraş sokağının, âdetâ havası değişirdi. Cebinde dâima şeker, leblebi gibi şeyler bulundurur, rast geldiklerine, çoluk çocuğa ikram ederdi. “Menteşeli” den başka, daha bir çok güfte ve besteleri de vardır. Fakat ben, ancak iki tanesini takdim edebileceğim. İstenirse bestelerini de söyleyebilirim. Önce “Menteşeli” yi tekrar edelim:

**Menteşeli menteşeli,
De'oldum derde düşeli.
Üç gün oldu yar gideli,
Kaldım evlerde yalnız yalnız.
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.**

Derviş olsam giysenm hırka,
Kimsem yok ki versem arka,
Çıksam gitsem Şama, Şarka,
Kaldım evlerde yalnız yalnız.
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.

**Lorastan bir bulut ağdı,
Dolu, sepken, karlar yağdı,
Yavrularım han'da kaldı,
Kaldım evlerde yalnız yalnız,
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.**

Evleri var içi dışı,
Çelenleri hümmâ kuşlu,
Kalbim ağlar, gözüm yaşlı,
Kaldım evlerde yalnız yalnız.
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.

**Evleri var dam başında,
Zehirler çıktı aşında,
Mektup yolla ay başında,
Kaldım evlerde yalnız yalnız,
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.**

Havadaki bulut gibi,
Çiğertim yanar od gibi,
Viran bekler baykuş gibi.

ARAŞTIRMALARI

Çekilmez bu dert yalnız yalnız,
Kaldım evlerde yalnız yalnız.

Askerliğin yolu iki,
Ya gelir de, gelme mi, ki?
Ana, baba görme mi, ki
Kaldım evlerde yalnız yalnız.
Çekilmez bu dert yalnız yalnız.

Oğulları ve dâmâdı kıtalarına gittikten hayli zaman sonra da şöyle diyor ve bu söyleyişini hicazkâr kürdi makamında besteliyor. Sesi de pek güzeldi, hatırlarım, pek güzel okur, o okudukça, bağı yanık analar, kocası cephede taze gelinler göz yaşlarını zabt edemez, hıçkırma hıçkırma ağlaşırlardı. Bakınız ne güzel bir söyleyiş. Menteşeliyi söyleyen ağızdan çıkan bir tarz olduğu ne kadar belli.

Beşiktaştan kalkan bin pâre gemi

**Akdenizi dolaşmaya gideriz
Küffar ile güreşmeye gideriz.**

Avaz avaz gelir muzika sesi,
Âsumâna çıkar askerın yası,
Çekin sancakları, biz olduk Gâzi,
Hürri, gılman, köşk almıya gideriz.
Küffar ile cenk etmiye gideriz.

**Kavgada belli olur garip yadlar,
Yitirmiş sahibin, çağırısır atlar,
Gurbet ilde yitip giden yiğitler,
Dereleri doldurmiya gideriz,
Küffar ile güreşmeye gideriz.**

Her akşam, her sabah top'lar atılır,
Heybetinden aylar, günler tutulur,
Ecel kumaşları gelmiş satılır,
Arşın arşın üleşmeye gideriz, (1)
Küffar ile cenk etmiye gideriz.

**Bi'mem şu feleğin bize kasdı ne?
Kimi helalaşır dostu dostuna,
Söykelenmiş üleş, üleş üstüne, (2)
Dereleri doldurmiya gideriz,
Küffar ile güreşmeye gideriz.**

Bu nas'ı tece'li, böyle kaderler?
Karalar giysin analar, pederler,
Ecel şerbetiyle dolmuş kadehler,
Birer birer nuş etmiye gideriz,
Küffar ile güreşmeye gideriz.

Böyle kanun kurmuş geçen gâziler,

(1) — Üleşmek bölüşmek

(2) — Buradaki “üleş” leş'in, İrecepteki söyleniş tarzıdır.

Bu yolda can verdi nice yiğitler,
Cennet kapısını almış, şehidler,
Hürri, gılman, köşk almaya gideriz,
Küffar ile cenk etmiye gideriz.

Aradan hayli uzun bir zaman geçtikten sonra, askerın terhis edileceği şâyiaları ortaya çıkıyor ve ne dayılarını, ne de babasını bilmiyen kızının kızı, torununun ağzından oğluna şöyle sesleniyor. Bu da saba makamın da, yine kendisi tarafından bestelenmiştir.

**İne Karadeniz ine,
Neler isterim dayım dinle,
Altın saat, kordon köstek (1)
Hem isterim elmas iğne.**

Evimizde dut ağacı,
Her nöbette olun hacı,
Altın kulplu şemsiyeyle
İsterim ipek ferâci,

**Evimizin özü kiraz
Biri al, birisi beyaz
Pembesinden saten tilyos, (2)
Senden ister hay dayısı,**

Evimizin özü pınar,
Pınarın ayağı donar,
Has gümüşten sırma kemer,
Senden ister hay dayısı.

**Tavлада kişnesin atın
Askerler elinde martin,
Ayağına sırma fotın,
Senden ister hay dayısı.**

Annen söyler bağı ezik,
Kızım da güllerden nâzik, (3)
Parmagına elmas yüzük,
Senden ister hay dayısı.

**Kal'a-i sul'tandır tepe,
Asker giyer siyah aba,
Kulağına elmas küpe
Senden ister hay dayısı.**

İnci gibidir dişleri,
Âhüya benzer bakışları,
Yavrumun ebrû saçları,
Altın ister hay dayısı.

**Bakkallar satar pirinci,
Gümüş kaplı olsun kılıncı,
Kıdığına bir top inci, (4)
Pek yakışır hay dayısı.**

Mendilimi serdim güne,
Yiğit gider gurbet ile,
Habibiyyin hurmetine,
İzin ver, görsün dayısı.

HALK HİKAYELERİNDE HÜKÜMDAR MOTİFİ

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Bizim aşık edebiyatımızın bir kolu olan halk hikayelerimizde toplumun en güçlü kişi sine hikâyeyi herhangi bir yerinden bağlamak geleneği öteden beri vardır. "Bu, niçin böyle, dir?" sorusu çeşitli cevaplar alabilir. Bir ker re kendi hayatının hikayesini nağul haline ge tiren halk ozanlarımız, ya gerçekten bu ünlü kişilerle karşılaşmışlardır. Yahut divan ede biyatının kendini övmesine karşılık halk ozan larında da, "hükümdarlarla konuşacak ortama ulaşma yolu" ile bir övünme vesilesi olmaıdır.

İkinci düşünüy olarak; Ozanların kahra manlarını daha ilgi çekici o.sunlar diye top lumun göze çarpan kişilerinden seçmiş olma ları düşünülebilir. Gene olay kahramanlığının yanı sıra şiir gücünü de taşıyan bu seçilmişle rin bütün kişi varlıklarından biraz daha üstün huylara (Yunanlıların titanlarına karşılık)

Beşginin üstü meşe,

Dayın olsun Rahim Paşa,

Şevketlim, sen de bin yaşa,

İzin ver görsün dayısı

Yeğenim, çok istemişsin deme,

Düşünü ben kaygı yeme,

Sen de şah babandan iste,

Versin de al gel dayısı.

Alay, topçu alay,

Başında çerkes külâhi,

Mevlâm versin her dileği

Kavuşalım hay dayısı.

(1) — Kordon Köstek: O devrin süs eşyasından, kolye yerine kullanılan gayet can'atkarâne yapılmış altın veya gümüş zincir.

(2) — Saten Tiljyos: Bir çeşit, yine o zamanın pek makbul bir kadın kumaşı.

(3) — Bu hanım hâlen sağdır. Cidden, benim kendisini tanıdığım zamanlarda, son derece güzel ve gülden nâzik bir genç kızdı. Fakat kader ona o kadar zalim davrandı ki, yerinde bir başkası olsaydı dayanamazdı. Nerede bir fedâkârlığa rastlasam, dâima bu hanımın fedâkârlığıyla kıyaslama ihtiyacını du yarım.

(4) — Kıdık: Gerdan.

sah'p olmaları cevabı da söylenir.

Hikayelerimiz, düzücüleri ozanla ve yaşadığı toplumla bir arada düşünülebileceğinden hikayedeki hükümdarlarda gerek isim, gerek se güçlerinin ölçüsü bakımından hiçbir zaman ozanın düşün dünyasının üzerine çıkamaz. Tarihsel ve dinsel akışlar gene her zaman kendi etkisini gösterir. Şöyle ki:

Dede Korkut'ta toplumun en güçlüsüne (han) veya biraz daha (hanlar hanı) denir. Nitekim Akkoyun, Karakoyun boyunduruğunda kalan bütün doğu ülkelerinin hikayelerinde de (Kurbanı nağulunda Mirza Ali Han, Hacı Seyyad'da Vanlı Ali Han, Emrah ile Selvi'de Ercis'te Miroğlu Rahim Han, Horasan'da Hasan Han, Sahat Çukurunda Yagıp Han, Cihan Abdullah Nağulunda Adil Han ve Ziyat Han) bu han sıfatı bol bol görülür. Bu hikayelerdeki hanlar ya b'r vezir (Emrah ile Selvi'de Van kuşatmasındaki Kara Han) veya bir feodal bey olarak (Yagıp Han, Miroğlu Rahim Han) göze çarparlar. Şu var ki feodal dediğimiz hanlar da esasen isimlerini Akkoyunlu geleneğinden almışlardır. Bugün bile İğdırın bazı a'lelerinde babadan intikal eden bir han unvanı isimlerin sonuna eklenmektedir.

Şahlık, şii geleneğine, Padişahlık Osmanlı ülkesine (ki Osmanlı padişahı pekaz hikayelerimizde ve daima hürmet edilir bir kişi olarak görünür), emirlik Arap yarımadasına özgüdür. Gene Doğuda bilhassa Murat nehrü yukarısına ve doğusunda kalan gerçek (bey)lik unvanlarının da bu yöre hikayelerinde esas tem olduğunu belirtelim. Unvanlar böyle olunca unvanların hâkim olduğu ülkeler ya gerçek isimlerle (İsfahan, Tebriz, Bitlis v. b.) veya uydurma isimlerle (Lâlibezistan, Dürrügiylan, Ünye Geylanı v. b) anlatılır.

Hükümdarlar bizim hikayelerimizde çok kerre iyilik bazı kerre kötülük unsurudur. Yalnız hikaye geleneklerimizde iyilerin iyiliğinin anlaşılması için kötülerin sokulması ve kötülerin mutlak yenilgi mevcuttur. Büyük hükümdarlar (şahlar, padişahlar) daima iyidir. Onlar bilmeden yanılır. Aşık'ın rakibi olurlar (Bilhassa Şah Abbas hikayelerinde) Fakat sonunda hak teslim edilir. Sevgili se-

venine geri verir. Şahlar ve padişahlar güçlüdür, koruyucudur. Yalnız etraflarındaki vezirler hilekâr ve karıştırıcı insanlardır. Sonunda da cezalarını bulurlar. Köroğlu hikâyesinde, Bolu Bey kolunda Osmanlı Padişahı Köroğlu ile konuştuktan sonra O'nu sever ve haklı olduğunu söyler. Bir fermana Çamlıbel kendisine verir. Ne var ki Köroğlu ayrıldıktan sonra Padişah tekrar kandırılmış ve Köroğlu'nun boynunun vurulması için emir çıkarılmıştır. Görülüyor ki ötedenberi gerek Anadolu'da gerek İran ülkesinde halk ve onların dili olan halk ozanları her zaman başı iyi, teşkilâtı kusurlu bulmuşlardır. Kimbilir, belki de öyle olmuştur.

Hikâye kahramanları her zaman hükümdar çocuğu (Kerem) değillerdir. Bazan (Sürmeli Bey, Kanber) tüccar çocuğu, bazan (Erçişli Emrah) falir bir aşık çocuğu, bazan da (Aşık Garip, Yaralı Mahmut) sonradan fakir düşenlerin çocuklarıdır. Bu arada Erzurumlu Hoca Fenayi'nin oğlu Mahzunî hikâyesinde bir âlîmin çocuğu görülür. Bizim hikâyelerimizde peygamber motifi yalnız bu hikâyede karışmıştır. (Hazreti Süleyman'la Belkıs), Esasen din kitaplarından alınan bazı konular bizim ozanlarımız tarafından işlenmiştir. (Bilhassa Müdâmi'de)

Divan edebiyatının mübalâğa sanatı içerisinde büyüyen mitolojik ve tarihsel kahramanlar halk hikayelerinde de bazan isim olarak geçer. Mesela Gül ile Ali Şir hikâyesinde Hüseyin Baykara, kendisi için artık tek yapacak işin,

Terkeyleyüp tac-ü tahtı İbrahim Ethem gibi,
Saltanat tahtgâhında baykuşlar ötmek gerek

olduğunu söyler.

Gene Hâtemi Tâyden mülhem olarak her kapıyı açan hatem yüzüğü,

Barmağında hatem yüzük
Kolunda altın bilezik
Nişan veren gıza yazık
Düşer dillere dillere (v.b.)

Hikâyelerimizde sık görülen bir motiftir. Şii unsurun hâkim olduğu konularda Hz. Ali'ye, adil konuların konuşulduğu konularda Hz. Ömere değil de Nusîrevan'a, güç konularında

Zâl ve oğlu Rüstem'e kahramanı benzetmeler görülür. Din konularının en orijinalinden bahsedilen Şeyh Sanan hikâyesinde ünlü mitolojik kişi Şeyh Sanan görülür. Yalnız bu konuda şöyle bir ekimiz var;

Dede Kasım tasnifi olan Şeyh San'an hikâyesinde Mürşit Şahın oğlu olan Şeyh San'an bir (goca nene) tarafından çalıdıktan sonra başka ülkelerde büyük ve yüce bir kumandan olur. Sonradan tekrar ana babasını bulur. Musannifi meçhul bir hikâyede ise Şeyh San'an mitolojideki gibi bir hristiyan güzeli uğruna Kur'anı ateşe atar, haça tapar ve domuz çobanlığı eder. Ayrıca Hüseyin Cavid'in kaleme aldığı ve Azerbaycan dergisinde tefrika edilen bir Şeyh San'an piyesinin bu konularla ilgisi yoktur. Birinci hikâyedeki şeyh, şahlıktan mülhem mülki şeyh, ikinci hikâyedeki ise mistik bir unvandır.

Hikâyelerimizde aşıkların bazan rakibi olan padişahların bu alanda seçilmeleri belki de kızın ayrı güzelliğinin seçilmesi ve ancak krallara bir de kralların ruhunu taşıyan aşıklara yaraşır oluşunun ifadesidir.

Hikâye kahramanlarımızın babaları ve kardeşleri tarafından hor görülmeleri sık görülen bir konu değildir. Yalnız Şah İsmail hikâyesinde Kandehar Padişahı oğlu Şah İsmail'i kışkanarak öldürmek veya gözüne mîl çekmek istemiştir. Bu motifi alan bir başka hikâyeye rastlamadık. Müdâmi, bu hikâyenin esas Şah İsmail Hatayi'den çok pek çok sonra çıktığını ismin ondan ve bu motifin de Osmanlı Tarihinden (Savcı Bey veya Kanuni ile oğlu Mustafa Çelebi) alındığını söyledi. Olabilir. Kardeşlerin kışkanılması ise sık sık görülür. Bu, hikâyelerden ziyade masal motiftir. Yusuf kıssasından alınmış olsa gerek.

Hikâyelerin kahramanı kral olsun olmasın hikâyeci her olayda onun insan olduğunu düşünür. Hükümdarlara has saygı ve insanlara has sevgiyle kahramanı yadeder. Gerçek te bu değil mi zaten..

Erzurumlu Saz Şairi

AŞIK SÜMMANİ

Yazan: Mehmet Kardeş

Özgü Yayınevi Hürriyet Gz. Karşısı — İst.

Aym Oyları :

RADYODA FOLKLORLA İLGİLİ BİR PROGRAM

Yazan: Bora HİNÇER

Ankara Radyosunda beş, a.tı aydır her hafta Metin And'ın hazırladığı "Dünya Dar" sediyor adlı bir program yayınlanmaktadır. Kıtalara bölünen bu programda şimdiye kadar Afrika, Amerika (Güney ve Kuzey), Asya kıtaları bitirilmiş, şu sırada Avrupa kıtası devam etmektedir. Avrupa kıtası da bittikten sonra en son olarak Avustralya ve Pasifik adalarına gelinecek buradan da Avustralya, Yeni Gine, Borneo, Havay, Polinezya, Filipin ve Tahiti'nin dans müzikleri dinlenecektir. Beş kıta bittikten sonra Metin And programını değişik bir düzen ve değişik örneklerle yeniden hazırlayacaktır. Şimdiye kadar şu ülkelerin dans müziği dinlenmiştir: Afrikadan çeşitli Afrika kabilelerinin müziği ve Tunus, Fas ve Cezayir, Amerika'dan Kuzey Amerika Kızıl Derilileri, Meksika Kızıl Derilileri, Eskimolar, Orta Amerika'dan Panama, Honduras, Karib adaları, Küba, Güney Amerika'dan

Brezilya, Peru, Arjantin, Asya'dan Irak, İsrail, Türkistan, Kafkas, Azerbeycan, Hindistan, Endonezya, Pakistan, Çin, Japonya, Avrupa'dan Yunanistan, Yugoslavya, İtalya, Bask, Portekiz, Fransa, İngiltere, İskoç, İrlanda, İskandinav ülkeleri, Orta Avrupa vs.

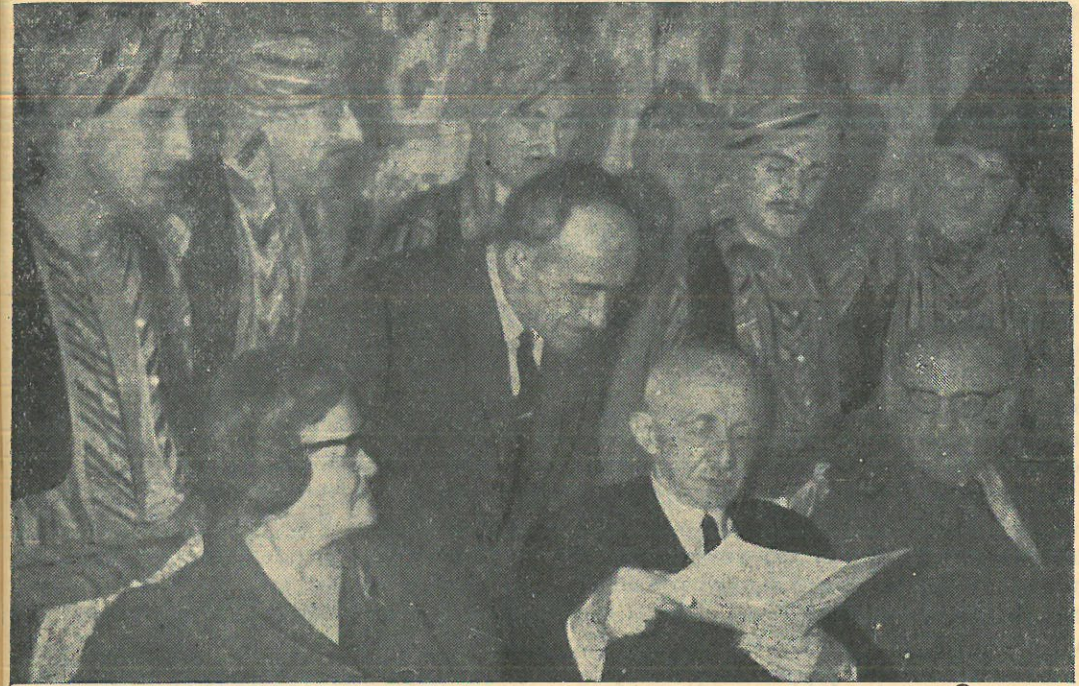
TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ BAKIRKÖY ŞUBESİ KURULDU

23 Mart 1963 Cumartesi günü, Türk Kültür Dernekleri Bakırköy Şubesi kurulmuş, bu münasebetle İstanbul Şubesi İdare Kurulu ile Bakırköy Şubesi kurucuları üyeler şerefine Bakırköy Kızılay salonunda bir kokteyl vermiştir.

Samimi bir hava içerisinde geçen toplantıda Derneğin ülküsü ve çalışmaları hakkında görüşülmüştür. Toplantıyı İstanbul Türk Kültür Derneği İdare Kurulu'ndan Orhan Tuğsavul açmış, onu takiben Celâl Ergun, Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak ve Behçet Kemal Çağlar Halk

Belediye Sarayı salonlarında açılan Halk el sanatları ve elişleri sergisinde başarı kazanan İstanbul Olgunlaştırma Enstitüsü tarafından hazırlanan bir köşe.

Geçen Şeker Bayramı'nı Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay'la birlikte Gölçük, Bursa ve Eskişehir'de geçiren Başbakan İnönü, Bursa'da bulunduğu sırada Bursa Kılıç — Kalkan Topuluğu'nun cenk oyunlarını da seyretmiş, bu arada Topuluğun 1958 den bu yana yaptığı çeşitli Avrupa turneleri hakkında Ekip Başkanından bilgi almıştır. Bursa Kılıç — Kalkan Halk Oyunları Derneğinin dergimize gönderdiği yukarıdaki resimde, İnönü ve Sunay', Dernekle ilgili bir vesikayı incelerken görüyorsunuz.

evleri ve Türk Kültür Dernekleri konusunda çeşitli konuşmalar yapmışlardır. Daha sonra Necati Başara Halk Türküleri Topluluğu yurd türküleri sunmuş, gençler arasında Genel Kültür Müsabakası yapılmıştır.

Konuşmaları ve programı Hikmet Adısan-oglu takdim etmiş, toplantı başarılı bir şekilde saat 24 e kadar sürmüştür.

İHSAN HİNÇER'İN KONFERANSI

T. M. T. Federasyonu tarafından hazırlanan Folklor Konferansları serisinden olmak üzere, 22 Mart 1963 cuma günü saat 17,30 da Federasyon salonunda Dergimizin sahibi ve kurucusu İhsan Hınçer tarafından "Ozan'lar ve halk şiiri yazar aydın şairlerimiz" konulu bir konferans verilmiş dinleyiciler ve gençler tarafından ilgilile takip edilmiştir.

İhsan Hınçer'in bu konuşmasının bir özetini gelecek sayımızda yayınlayacağız.

AMERİKAN KOLEJİ FOLKLOR KULÜBÜ-NÜN TÜRK HALK OYUNLARI GÖSTERİSİ

Arnavutköy Amerikan kız Koleji ve Robert Kolej Folklor Kulübü tarafından okul konferans ve temsil salonunda bir Türk Halk Oyunları Gösterisi tertip edilmiştir.

Program çok başarılı geçmiş, tamamen öğrencilerden kurulu topluluklar, sırasıyla Van, Kars, Erzurum (kız, erkek), Elâzığ ve Gaziantep oyunlarını oynamışlar ve türkülerini söylemişlerdir.

Bu arada dergimizin "Bize Gelen Kitaplar" sütununda tanıttığımız Folklore Show adlı broşür davetlilere dağıtılmış, Folklor Kulübü Başkanı Tuncer Özmen özlü bir açış

1938 DE BAYBURT'TA SAZ ŞAİRLERİ HAFTASI

Yazan: Mahmut Kemal YANBEĞ

Mahmut Kemal Yanbeğ, 1938 yılında Bayburt Ortaokulu müdürü ve Halkevi Tarih, Dil ve Edebiyat Kolu Başkanı iken, bir Halk Şairleri Haftası düzenlenmiştir. Orada söylenen ve yazılan şiirler bir kitap halinde basılmak üzere bir araya getirilmiştir. Bu himmet sayesinde bu şiirler kaybolmamıştır. Fakat kitap halinde de basılmamıştır. Biz, hocamız Yanbeğ'den almış olduğumuz ve zamanına göre (25 yıl evvel) hazırlanmış olan bu eserin üstüne ve önsözüne dokunmadan aynen yayınlamayı bir borç biliyoruz.

T. F. A.

Halkevi Tarih — Dil — Edebiyat şubesi üç senedir tasarladığı halk şairleri haftasını bu yıl çok parlak surette geçirmiştir. 27/Şubat/938 den 5/Mart/938 tarihine kadar devam eden bu günlerde şairleri Bayburt halkı yüksek bir alâka ile dinlenmiş ve alkışlamıştır.

O günlerde devam eden şiddetli fırtınalara rağmen şairlerimizden İspirin Ahbunus köyünden Hicranî, Bayburdun Çıpınus köyünden Burhanî, Bayburdun Toplacık köyünden Hilmi Kelkitin Posos köyünden İlhamî, Bayburdun Aşağı Hinzeverek köyünden Esnanî vaktında konuşması yapmıştır. İyi bir tarzda meydana getirilen dekor Tahsin Pamir tarafından hazırlanmıştır.

Millî kültürümüze bu kadar bağlı gençleri bu başarılarından dolayı hararetle kutlarız. Çalışmalarının devamını dileriz.

TÜRK KÜLTÜR DERNEKLERİNİN ADI HALKEVLERİ VE ODALARI OLARAK DEĞİŞTİRİLDİ

Nisan 1963 ayının 20 ci günü Ankara'da 84 delegenin katılmasıyla genel kurul toplantısını yapan Türk Kültür Dernekleri, bu toplantıda oybirliği ile derneğin adını HALKEVLERİ VE ODALARI olarak değiştirmiştir.

Bilindiği gibi Halkevleri ve Odaları 1932 yılında Atatürk'ün işaretleriyle kurulmuş, 1951 yılına kadar 6.000 şube ile çalışır duruma gelmiş ve yurdun her tarafında kitaplıklar, temsil, edebiyat, müzecilik ve diğer kollarla faaliyette bulunmuş, binlerce kitap ve dergi yayınlamıştı. Bu arada Halkevlerinin çıkardığı dergiler, öncelikle folklor, etnografya ve halk edebiyatı konularını çalışma sahası yapmıştı.

Halkevleri ve Odaları'na eski genişlikte başarılar diler, memleket kültürü ve sosyal hayatımız için faydalı çalışmalar temenni ederiz.

geldiler ve buldukları müddetçe halkevinin misafiri oldular. Şairlerimizden Bayburdun Pulur köyünden Süleyman Ruhi, Balohor köyünden Cemalî, Hardış köyünden Ummanî, Tavukvank köyünden Coşkunî, Siptorus köyünden İrşadinin torunu Ağlar Baba, bu müşaeereye iştirak edemediler, bu günlerde fırtınanın şiddetinden Bayburda gelmek çok emeğe bağlı iş idi.

Gümüşane Valisi Sayın Ferit Nomer halk şairleri haftasına büyük bir alâka göstermiştir. Vavuk dağının kapanması üzerine bu geceler aramızda bulunmamışlardır. Bununla beraber halk şairleri toplantısından beş on gün sonra Bayburda teşrif etmişler Dil — Tarih şubesi başkanı Mahmut Kemal Yanbeğ'den şairlerin eserleri hakkında malûmat olarak teker, tekrar şiirlerini okutmuş ve fitratan mülahazeli oldukları yüksek edebî zevklerini burada ızhar buyurarak memnun kaldıklarını ve bu toplantıya ait külliyyatın tab'ı için hazırlanmasını emretmişlerdir. Programı halkevi Tarih — Dil — Edebiyat şubesi tarafından çizilen bu haftalarda şairlerimiz İnkılâp, Cümhuriyet mefkûreleri üzerinde çok iyi şiirler inşad ettikleri gibi, Atatürk'ü millet ve Cümhuriyetin göz bebeği namıyla bir çok şiirlerinde yad etmişlerdir.

Gerek müşaeerelerin tertip ve yazılmasında başta Tarih — Dil şubesi başkanı ve ortaokul direktörü Mahmut Kemal Yanbeğ ile tarih — dil şubesinden ortaokul riyaziye öğretmeni Hakkı Okan, Resim öğretmeni Zakir, Güven, Türkçe öğretmen vekili Ekrem Ocaklı'nın ve halkevi başkanı Tefik Bölenle, kitap saray şubesi başkanı Kâzım Köklü ve ar şubesi başkanı Zeki Ersoyun ve diğer halk evine mensup üyelerin büyük mesai ve yardımları görülmüştür. Bilhassa Bayburt halkının şairlere karşı gösterdikleri iltifat ve kadirş

nashil şairler üzerinde büyük ilham tevhit etmiştir.

Birinci gece şairlerden yalnız Burhanî geldiğinden Bayburtta bir çok hikâye söyleyen ve halk şairlerinin muhteşif şiirlerini bir canlı kütüphane gibi zihninde muhafaza eden Serbesî namıyla ara sıra şiirler inşad eden Kahri Serbesî ile Burhanî arasında müşaeereler devam etmiş, ikinci günü Hicranî, İlhamî, Esnanî fırtınanın şiddetine rağmen halkevinde mevkile rinî almışlardır. Şairleri teker, teker halka ortaokul Direktörü Mahmut Kemal Yanbeğ takdim etti. Her gün saat on dokuzda başlayan müşaeereler yirmi üçe kadar çok canlı surette devam ediyordu, bir gün sonra da Toplacıklı Hilmi geldi.

Bilhassa İnkılâp ve Cümhuriyet hakkında söyledikleri çok güzel destanlar halkın bir kat daha alâkasını artırdı. Müşaeerenin son gecesinde Tarih — Dil şubesi başkanı Mahmut Kemal Yanbeğ halkın şairlerimizin meziyetleri hakkında kısa bir hitabede bulunarak Hicranînin çok yüksek aşkı ve meziyetlerinden Burhanînin saf ve temiz nasiyesinden, Hilminin şakrak edalarından, İlhamî ve Esnanînin sade ve durgun bir nehir gibi berraklığından bahsederek sözü tekrar şairlere verdi. Şairler müşaeerenin bittiğine dair çok güzel veda konuşmaları söylediler.

Ertesi günü şairlere ortaokul direktörü Mahmut Kemal Yanbeğ bir ziyafet verdi bu ziyafette şairler yine mevsime, zamana uygun güzel şiirler inşad ederek Bayburttan ayrıldılar.

Tahsil görmemelerine ve gazete okumamalarına rağmen şairlerin gerek Cümhuriyet ve gerek milliyet hakkındaki duyguları çok yüksektir. Hele Hicranînin yüksek aşkı ve duygusu bütün dinleyenleri istigraka gark ediyordu. Bayburda yedi saat mesafede İspir kazasına bağlı Ahbunus köyünde oturan Hicranî beş nüfusuyla ancak dört, beş dönüm araziye malik fakir, fakat yüreği altın gibi saf ve atide halk edebiyatının pırlantısı olacak çok yüce bir şairimizdir.

Çok kadirşinas olduğumu işittğim ve temiz nasiyesinden de büyük millî aşkı yüreğinde taşıdığı gördüğüm Erzurumumuzun sayın Valisi Bay Haşim İcandan Hicranîyi kendi köyüne yakın olan metrük arazide iskân etmelerini burada rica ediyorum. Şairlerin di-

ğerleri fakirdir işlerinde en fakirî Hicranîdir. böyle kendi kendine yetişmiş millî varlığını, zın birer yıldızı olan bu şairleri himaye etmek büyüklerimizin elbette büyüklüğüne yakışı.

Halkevi bundan sonra şairlerle alâkadar oluyor, onlara gazete, kitap ve bilhassa edebiyata ait eserler hazırlıyor, bu işi her zaman takip edecek ve onları inkılâp, millî mefkûreye hadim birer uzuv yapmaya çalışacaktır. Şairler bütün ilhamlarını başta Bayburtlu Zihni, Bayburtlu Celâlî, Bayburtlu İrşadî ve Narmanlı Sümmanî gibi muhtemizin yüksek şairlerine medyun olduklarını söy'ediler. Halkevi yakında Zihnin külliyyatını neşretmek için hazırlanıyor. Bayburtlu Celâlî hakkında tarih — dil şubesi başkanı Mahmut Kemal Yanbeğ oldukça tafsilatlı bir etüd hazırlamış ve Kültür Bakanlığına sekiz ay evvel takdim etmişti. Bakanlıkça millî edebiyatımızın büyük bir rüknü olan Celâlîye ait bu eserin yakında tab olunacağı şüphesizdir.

Halk şairleri yeni Türkçe harfleriyle daha ziyade okuyup yazmaya heves ediyorlar ve bir ikisi temamiyle yeni harflerle kitap, gazete okumak kudretini gösteriyor. Tarih — Dil şubesi bunlara icap eden kitapları hazırlamak için bütçesine kâfi miktarda tahsisat braka caktır. Şimdilik şairlerin burada meziyet ve yüksekliklerini tahlil ve tedkikten sarfınazar ederek sırasıyla eserleri derç ediyorum.

"Eğer maksud eserse mısrai berceste kâfidir" diyen şairin fikrine ittibaen onların ilham kaynaklarının ne kadar geniş ufuklara dayandığını ve Türk kültürünün ebedî zenginliğinin burada bütün varlığıyla yüceldiğini göreceğiz.

Bayburt Halk şairlerinden büyük İrşadî'nin torunu Ağlar Babaya ait şiirlerle, Zihni, İrşadî, Celâlî, Muhibbî, Hayatî, Süleyman Ruhi, Yezidî gibi şairlerin mevcudiyetleri ve şiirlerinden en müstesna parçalar neşredilecektir.

1938 — Bayburt

CUMHURİYET DESTANI

Dünyaya şan verdi İstiklâl harbi
Sındırdı düşmanı Cümhurun zarbı
İzni Tanrı ile çevirdi çarkı
O Gazi Babamız canı Türklerin.

Canlandı bu vatan sedalar verdi
Haleti nez'iden hayata erdi

Sanlı Cümhuriyet devrini gördü
Sardı her tarafı namı Türklerin.

Türküz bahadırız cihan içinde
Erbabı hüneriz meydan içinde
Severiz Gaziyi bir can içinde
Burcu muallâda şanı Türklerin.

Çoktur tayyaremiz her yana uçar
Anı gören düşman canından geçer
Te'sirli bombalar ateş'er saçar
Hünerde emsalî hamî Türklerin

Cümhurunla bile yurdunda koca
Bu halk duacıdır gündüz ve gece
Al bayrağın olsun yüceden yüce
Vatana kurbandır kamî Türklerin.

İsmi'n Sü'eymandır mahlesin Ruhi
Bayburt kazasında Pulurdan dahî
Di'erin kabul kıl halkın penahi
Budur armağanı güllü Türklerin.

Bayburtlu Sü'eyman RUHI

*

Ben bir Türküm kurbanıyım vatanın
Göksüm siperidir Cümhuriyetin
Yedikudretiyile saklasın mevla
Haşredek bayrağın Cümhuriyetin.

Sevr ağusunu katarken aşâ
Yetiştin Türklere sen Kemal Paşa

Mevlam ömür versin yüzbinler yaşa
Adalet tahtında Cümhuriyetin.

Yaşasın vatanın kahramanları
Mareşal, General, komutanları
İlbay, ilçebayla meb'usanları
O yüksek erleri Cümhuriyetin.

Tanıtın varlığın saha, sultana
İngiliz, Fransız, Alman, Yunana
Çine, Japonyaya, Rusa, İrana
Dağıldı şöhreti Cümhuriyetin.

Çekildi düşmanlar yurdundan kaçtı
Bütün dünya senin çarkına şaştı
Semada melekler kanadın açtı
Kurtardı Hatayı Cümhuriyetin

Yaşasın var olsun kahraman ordu
Düşmandan bekliyor bu güzel yurdu
Böyle bir adalet hangi Türk kurdu
Var olsun kanunu Cümhuriyetin.

Her taraf fabrika açılmış işi
Henüz on beşdedir Cümhurun yaşı
Millet vücududur "Atatürk" başı
Mektepler kalbidir Cümhuriyetin.

Yıkıldı taassup haholuk geçti
Payanlar çarşafı peçeyi açtı
Azmetti millet'im fenne ulaştı
Hilmi kurbandır Cümhuriyetin.

Bayburtlu HILMI

(Devam edecek)

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Fîilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

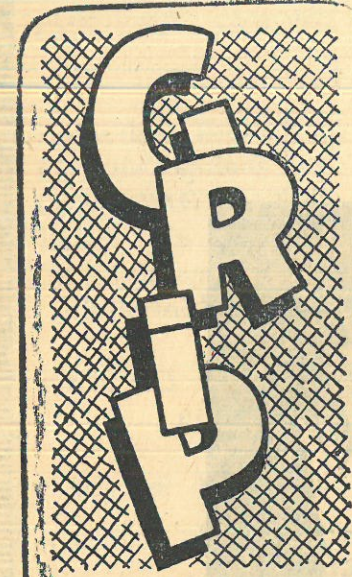
Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbacılık Ortaklığı

Ankara Cad. 107 İstanbul

TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANI

Adres: Çemberlitaş, Yeniçeriler Caddesi Atkalipaşa Medresesi, No. 43 — İstanbul

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

Kullanınız

Aldığınız müstahzarın hakiki Gripin olduğunu anlamak için GRİPİN markasına bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 2622 — 46)

FAAL p - 185

Terkibinde krem hassaları bulunan PURO TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler... korur... çiçek gibi taze ve kadife gibi yumuşak yapar... cazibe ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

(Faal: 2621 — 45)

(Folklor: 47)